

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lenka Procházková

PŘEDPOKLADY ROZVODU V ČESKÉ A RAKOUSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26.06. 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 26.06.2009

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, paní Doc. JUDr. Sentě Radvancové, CSc. za pomoc, rady, cenné podněty a lidský a vstřícný přístup nejen při jejich udílení.

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	HISTORICKÝ PŘEHLED	3
2.1	Český a rakouský historický přehled zániku manželství do počátku 20.století	3
2.2	Rakouské rozvodové právo od roku 1938	5
2.3	České rozvodové právo od vzniku Československa	6
3	PŘEDPOKLADY ROZVODU V ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ	10
3.1	Obecně k úpravám rozvodu manželství.....	10
3.2	Podstata manželství a jeho vznik podle zákona o rodině.....	11
3.3	Současná česká právní úprava rozvodu	13
3.4	Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu.....	15
3.5	Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu.....	17
3.6	Ztížený rozvod	22
3.7	První a druhá tvrdostní klauzule	25
3.8	Ochrana nezletilých dětí při rozvodu manželství	26
3.8.1	Oddělení opatrovnického a rozvodového řízení	27
3.8.2	Problematiky možností svěřeni dítěte do výchovy	29
3.8.3	Výživné dětí po rozvodu rodičů.....	33
3.8.4	Styk rodičů s dítětem	34
4	PŘEDPOKLADY ROZVODU V RAKOUSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ.....	36
4.1	Vznik manželství a jeho podstata v právním smyslu podle ABGB.....	36
4.2	Současná rakouská právní úprava rozvodu.....	39
4.3	Rozvod kvůli těžkému prohřešku	40
4.4	Rozvod z ostatních důvodů podle § 50 – 52 EheG.....	45
4.5	Klauzule tvrdosti.....	48
4.6	Rozvod na základě zrušení společné domácnosti (§ 55 EheG)	48
4.7	Shodný rozvod (§ 55a EheG).....	49
4.8	Princip rozvratu a princip zavinění.....	52
4.9	Pověření rodičů k péči o dítě	53
4.10	Výživné dětí po rozvodu rodičů.....	57
5	POROVNÁNÍ ROZVODOVOSTI V ČESKÉ REPUBLICĚ A RAKOUSKU	59
6	ZÁVĚR	61
7	ZUSAMMENFASSUNG	64
8	PŘÍLOHY	66
9	SEZNAM LITERATURY	67
	KLÍČOVÁ SLOVA	71

Motto: „Hlavní příčinou rozvodů je manželství.“ (Marcel Achard)

1 ÚVOD

Manželství patří ve společnosti tradičně k nejvyšším hodnotám, není-li přímo tou nejvyšší. Většina mých vrstevníků vyrůstala v úplných rodinách, s matkou i otcem, poněvadž rozvodovost v 80. letech a na počátku 90. let minulého století nebyla ještě tak vysoká, jako je tomu dnes. Od dětství jsme znali, že pohádky nekončily jinak, než že princ vysvobodil princeznu, dostal ji za manželku a půl království k tomu. Už v této době jsme si tak podvědomě vytvářeli obraz spokojené rodiny, a zároveň s ní i institut manželství, jako něco, co i nás v budoucnu rovněž potká.

Jednoduše řečeno, manželství je právní poměr mezi mužem a ženou, které je založeno na lásce a porozumění. Alespoň v prvních chvílích každého nově uzavřeného manželství tak tomu ještě zpravidla bývá. Manželství je ovlivňováno zejména vztahy v rodině, ekonomickou situací, celkovým společenským smýšlením, ale i jiné okolnosti mohou mít vliv na kvalitu a délku manželství. Každý mezilidský vztah, nejen manželství, prochází vývojem a během své existence čelí různým překážkám a nástrahám. Záleží na konkrétních jedincích, jak spory, neshody a jiné problémy mezi sebou vyřeší. Pokud se přátelům nepovede se udobřit a přestane jim na jejich vztahu záležet, jednoduše se přestanou stýkat a přeruší mezi sebou veškeré dosavadní kontakty. U manželů bývá tato situace složitější. Jestliže trvá delší dobu a manželé nemohou z ní najít východisko, tak leckdy končí jejich manželství rozvodem. Příčin zániku manželství je mnoho, ale jak řekl výše citovaný francouzský dramatik a scénárista Marcel Achard, hlavní příčinou rozvodů je manželství.

Rozvod je problémem, který se vyskytuje v naší společnosti až příliš často a jako takový má velký vliv na všechny účastníky. Sám o sobě je značně stresující záležitostí a představuje v životě manželů a celé rodiny zásadní změnu. Jde o závažné rozhodnutí, jehož důsledky se dotýkají nejen rozvádějících se manželů, ale především jim trpí děti.

Předmětem mé diplomové práce je zabývat se předpoklady rozvodu v českém a rakouském právu. Mou snahou bude rozebrat a vylíčit důvody, varianty rozvodu a jaké požadavky či podmínky musí manželé naplnit, aby jejich manželství mohlo být rozvedeno podle toho či onoho ustanovení zákona. Jednou z těchto podmínek je i ta, že rozvádějí-li se manželé mající nezletilé děti, musí soud vždy rozhodnout i o jejich

výchově a výživě pro dobu po rozvodu. Má diplomová práce má být komparativní studií, proto budu srovnávat českou právní úpravu institutu rozvodu s rakouskou právní úpravou. Cílem mé práce je tedy popsat, jak se dnes od sebe liší právní úpravy rozvodu v České republice a v Rakousku, popřípadě v čem se právní úpravy těchto dvou sousedících států shodují.

Srovnání institutu rozvodu právě s rakouskou úpravou jsem si nevybrala náhodně. Česká republika je Rakousku blízká nejen zeměpisným určením a tudíž i podobným sociálním prostředím, ale je s Rakouskem ji pojí historická spřízněnost a společný vývoj právních norem v některých minulých historických právních norem. Téměř po 400 let byly začleněny české země do rakouského soustátí pod vedením Habsburků. Rakouské právo platilo tehdy v celé habsburské monarchii, tedy i na území Čech. Jistý vliv mělo i po vzniku samostatného Československa, jelikož rakouské občanské právo bylo převzato recepční normou do československého právního řádu a postupně bylo novelizováno tak, aby odpovídalo nově vzniklým poměrům na našem území. Ještě na počátku minulého století byla právní úprava zániku manželství pro oba státy upravena Všeobecným rakouským zákoníkem, hned krátce po vzniku těchto samostatných států se vývoj zákonodárství těchto států ubíral jinou cestou, ať už pod vlivem společenských podmínek tehdejší doby požadujíc změnu v právním řádu samostatného československého státu či přijetím německého zákonodárství v Rakousku před začátkem druhé světové války. Společné jim je to, že rozvod manželství bez ohledu na náboženské vyznání byl zaveden v obou zemích až po zániku habsburského soustátí.

2 HISTORICKÝ PŘEHLED

2.1 Český a rakouský historický přehled zániku manželství do počátku 20.století

Na území Rakouska se ve středověku vyvinulo několik forem soužití muže a ženy, ať již šlo o manželství nebo formu soužití manželství podobnému. Mezi nejčastější patřily tzv. „Muntehe“¹ a „Friedelehe“². U Friedelehe bylo běžné jednostranné zrušení svazku ze strany muže, u Muntehe docházelo ke zrušení dvoustrannou dohodou mezi mužem a příbuzenstvem ženy. Výjimkou zrušení Muntehe nebylo ani zapuzení ženy mužem, jehož předpokladem byla např. neplodnost ženy.

Teprve od 9. století nastává odklon od práva zrušení manželství, které dovolovalo po zrušení předchozího manželství uzavření manželství nového. Církevní zásada, že platně uzavřené manželství mezi křesťany je zrušitelné jen smrtí jednoho z nich, našla pozvolna své místo i ve světském právu. Výlučné přidělení zákonodárství a soudní pravomoci nad manželstvím církvi ve vrcholném středověku pevně zakotvilo zásadu absolutní nezrušitelnosti platně uzavřeného manželství.

Pravidla manželského práva na území českých zemí byla nejprve upravena v Dekretech Břetislavových z roku 1039. Manželství stálo pod kontrolou církve, všeobecně byly uznávány zásady monogamie a nerozlučitelnosti manželství. Manželské spory rozhodovaly církevní soudy, převážně se jednalo o soudy katolické, tedy za použití ordálů. Od 15. století mohly rovněž soudit i kališnické konsistoře³. Nejčastější spory se týkaly nedodržení manželského slibu, spory o neplatnost manželství nebo rozvody.

Koncepce rozvodu manželství vycházela na v raném novověku z reformace, která popírala charakter posvátnosti církevního manželství. Pozemský model manželství opět předvídal možnost rozvodu. Tzv. „přísný směr“ protestantství připouštěl rozvod jen z určitých zvláště nutných důvodů, jakými byly např. nevěra nebo odepření

¹ U tohoto manželství přecházela žena z poručení otce do poručení svého manžele, manželství vznikalo smlouvou uzavřenou mezi budoucím manželem a příbuzenstvem budoucí manželky (Putzer P.: Rechtsgeschichte II, str. 34)

² Friedelehe (od slova „frilla“ nebo „fridlla“ znamenající přítelkyně nebo milenka) bylo založeno dohodou mezi mužem a ženou, žena nebyla v poručení svého muže, šlo o volné manželství

³ Veselá R. a kol.: Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy, str. 67

společného soužití. Oproti tomu „mírný směr“ protestantství uznával de facto jakékoli příčiny pro rozvod manželství. V praxi se nakonec uplatnila teorie „přísnějšího směru“.

V době osvícenství příslušela jen židům a protestantům možnost rozvést své manželství, dále se ovšem trvalo na nerozlučitelnosti katolických manželství. Tímto způsobem byla úprava rozvodu zakotvena i ve Všeobecném rakouském zákoníku (das Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – dále jen „ABGB“) z roku 1811, který platil v celé habsburské monarchii, tedy i na území Čech. Byl podstatně ovlivněn církevní naukou. Rozlišoval tehdy právo uzavření sňatku a zrušení manželství mezi katolíky, protestanty a židy. Pro nekatolická manželství v této době v řadě převážně protestantských zemí byl rozvod vždy přípustný. V otázce nerozlučitelnosti manželství se připojoval ABGB k dogmatu katolické církve, že nebyl tehdy možný rozvod v současném pojetí, nýbrž rozvodem rozuměl tzv. rozluku od stolu a lože (Scheidung von Tisch und Bett). Manželé – katolíci tedy nemuseli společně žít, jejich manželství nezanikalo, ale stále byli zavázáni k vzájemné věrnosti. K rozluce u židů mohlo dojít na základě vůle manželů, cizoložství manželky či oboustrannou dohodou. Jiné důvody rozluky nastávaly u evangelíků, a to sice cizoložství, odsouzení do žaláře na pět a více let, zlomyslné opuštění manžela, úklady o jeho život, zlé nakládání či nepřekonatelný rozpor. Na rozdíl od rozluky u židů nebyla možná rozluka u evangelíků vzájemnou dohodou.

Ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století započala éra boje o „sekularizaci“ manželského práva. V roce 1868 bylo možné poprvé v Rakousku uzavřít civilní manželství před světskými, tedy státními orgány, pokud duchovní odmítl vykonání ohlášky nebo přijetí svolení k manželství ze zákona neuznaného důvodu. Šlo o tzv. „absolutní nouzová manželství“. O dva roky později je zákonem zavedeno tzv. „relativní nouzová manželství“, kdy mohou všechny osoby, které jsou bez vyznání nebo nejsou členy žádné státem uznané církve, uzavřít manželství před státními orgány⁴.

⁴ Po skončení první světové války se pokusil Albert Sever, sociální demokrat a zemský hejtman Dolního Rakouska, tento stav svým způsobem upravit. Manželům, kteří po rozluce chtěli uzavřít nové manželství, propůjčil tzv. „odpuštění překážky existujícího manželského svazku“ (Dispens von Ehehindernis des bestehenden Ehebandes; Olscher W.: Ehe, Scheidung und Finanzen, str. 58) a nahradil tím tak neexistující soud, v jehož kompetenci by byly rozvody manželství. Vznikala tak tedy tzv. „Severovská manželství“. Jednalo se o „legální formu bigamie“, kdy § 83 ABGB zplnomocňoval zemské úřady k odpuštění překážek manželství, pokud proto existoval závažný důvod. Byla však pro nicotnost k 7. červenci 1938 zrušena soudním dvorem správním. (Putzer P.: Rechtsgechichte II)

2.2 Rakouské rozvodové právo od roku 1938

Rozluka manželství katolíků nedoznala po vzniku samostatného Rakouska v roce 1918 žádných změn a platila i nadále tak, jak je popsána výše. Významným mezníkem vývoje za tzv. první rakouské republiky bylo převzetí moci národními socialisty koncem 30. let. V roce 1938, již krátce po násilném připojení Rakouska k nacistickému Německu, byl na rakouském území zaveden německý „manželský zákon“ – zákon č. 224/1938 BGBl., Ehegesetz (dále jen „EheG“), který ve svých základech platí dodnes. Byl prosazen obligatorní civilní sňatek a poprvé také byla zavedena obecná úprava rozvodu, který již tehdy vycházel z principu zavinění a principu rozvratu. Nově bylo možné rozvést i manželství uzavřená mezi katolíky.

Novela EheG z roku 1978, od dob zavedení německého EheG jedna z nejrozsáhlejších novel, zakotvila v § 55a EheG shodný rozvod, který se v soudní praxi ve velké míře objevoval ještě před rokem 1978. Podle tehdy platného práva tedy bylo možné rozvést manželství z dalších následujících důvodů:

1. těžký prohřešek jednoho z manželů, zahrnující nevěru, odepření zplození potomka a další prohřešky v manželství, jakým je hluboký a trvalý rozvrat v takové míře, že nelze očekávat obnovení manželství (§§ 47 – 49 EheG)
2. rozvod z ostatních důvodů podle §§ 50 – 52 EheG (duševní porucha spočívající v chování, duševní nemoc nebo nakažlivá nemoc)
3. rozvod kvůli zrušení společné domácnosti - § 55 EheG

Další významná novela manželského zákona z roku 1999, jejímž podnětem bylo sladění rakouské právní úpravy s právem zemí Evropské unie a také všeobecnou společenskou potřebou, se týkala především skutkové podstaty principu zavinění. Odstranila zvláštní důvod rozvodu, a to nevěru a odepření zplození potomka (§ 47 a 48 EheG). Dnes jsou shrnuty pod pojem „těžký prohřešek“ (schwere Eheverfehlung)⁵, nepatří již mezi kvalifikované důvody a bez splnění dalších zákonných podmínek nemůžou samy o sobě vést k výroku soudu, že se manželství rozvádí.

Rozvod podle EheG je stavěný na dvou základních principech, a to na principu rozvratu a principu zavinění. Na oba principy nelze pohlížet odděleně. Aby bylo možné

⁵ Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 60

rozvést manželství, musí dojít k naplnění obou principů. Oba principy se však ve své čisté podobě neuplatní, což bude v následně níže popsáno (viz kapitola 4.9)

2.3 České rozvodové právo od vzniku Československa

Po vzniku samostatné Československé republiky přetrvával způsob uzavření sňatku z rakouské monarchie. Recepční normou, zákonem č.11/1918 Sb. z. a n., byla převzata velká část původních předpisů, mezi nimi i ABGB. Dosavadní právní úprava ale vyžadovala novelizace, aby vyhovovala nově vzniklým demokratickým poměrům. Jednou z prvních byla tzv. manželská novela, nazývaná jako „rozlukový zákon“, a to zákonem č. 320/1919 Sb. z. a n., *kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství*. Touto novelou byla sjednocena úprava uzavírání manželství v českých zemích a na Slovensku. Novela zavedla fakultativní civilní sňatek. Snoubenci měli možnost uzavřít sňatek v kostele nebo před orgánem státu. Oba způsoby sňatku byly rovnocenné. Mimo jiné novela dále odstranila některé překážky vzniku manželského svazku, které měly náboženský původ (např. vyšší kněžské svěcení, slavné řeholní sliby). Poprvé byla do našeho právního řádu zakotvena možnost zániku manželství za života obou manželů. Novela rozlišovala mezi rozvodem od stolu a lože a tzv. rozlukou. Rozvod od stolu a lože byl možný buď na základě souhlasu obou manželů, nebo i přes nesouhlas jednoho z nich. V takovém případě však byl následkem rozvodu pouze zánik povinnosti manželů společně žít. Právní následky ukončení manželství s možností dalšího sňatku měla až soudem vyslovená rozluka. Podle § 13 uvedeného zákona lze o rozluku manželství žalovat⁶:

- a) *dopustil-li se druhý manžel cizoložství;*
- b) *byl – li pravomocně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšlý z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících zvrhlé povaze;*
- c) *opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li jeho pobyt znám, budiž soudní vyzvání učiněno veřejně;*
- d) *ukládá-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví;*
- e) *nakládá-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce neb opětovně ho na cti urážel;*
- f) *vede-li zhýralý život;*

⁶ Sbíрка zákonů a nařízení státu československého 1918 – 19, str. 429

- g) *pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta, pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ni těžkou hysterii, pijáctví nebo obvyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dvě léta, pro padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou;*
- h) *nastal-li tak hluboký rozvrat manželský, že na manželích nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Rozluku nelze vysloviti k žalobě manžela, který je rozvratem převážně vinen;*
- i) *pro nepřekonatelný odpor. Žalobě lze vyhovět jen tehdy, připojí-li se k žádosti za rozluku třebas i dodatečně druhý manžel. V tomto případě netřeba však rozluky ihned povolovati, nýbrž lze napřed uznati rozvod od stolu a lože, a to třebas i vícekrát.*

Ve sporech o rozluku budiž postupováno podle předpisů platných o tom, jak vyšetřovati a posuzovati neplatnost manželství.

Právní úprava rozluky byla poměrně složitá. Vedle tzv. absolutních důvodů rozluky, které jsou výše uvedené, bylo možné v praxi uplatnit i tzv. relativní důvod, tedy zažádat o rozluku pro nepřekonatelný odpor nebo hluboký rozvrat. To ovšem bylo podmíněno, že od soudního rozvodu uplynul alespoň rok a manželé neobnovili manželské společenství.

Ustanovení o překážkách a rozluce ovšem neplatila pro Slovensko, čímž se v oblasti rodinného práva prohluboval nepraktický dualismus. Manželství se týkaly i další novely z 20. let, které upravovaly alimentární povinnosti, zrušení instituce obhájce manželského svazku a zavedení platnosti rozlukového zákona pro Podkarpatskou Rus. Lze konstatovat, že rozlukový zákon představoval nejvýznamnější zásah do rodinného práva za celé období tzv. první republiky. Přípravě celkové reformy manželského práva, která měla být realizována současně s revizí ABGB, udělala přítrž politická situace po Mnichovské dohodě a následně druhá světová válka.

ABGB i se všemi novelami od roku 1918 platil na československém území až do 1. ledna 1950, kdy nabytl účinnosti zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Tento zákon vycházel ze sovětského pojetí rodinného práva a byl první významnou normou tzv. právníké dvouletky. Přinesl do úpravy rodinně-právních vztahů celou řadu změn. Zejména vyčlenil oblast rodinného práva z práva občanského a došlo tak k vytvoření

právního odvětví práva rodinného. Sjednocením předpisů práva rodinného odstranil v tomto právním odvětví dualismus na Slovensku. Co se týče právních norem v oblasti zániku manželství, používá tento zákon pouze pojmu „rozvod“. Hmotněprávní úprava rozvodu byla tedy značně zjednodušena. Za právní důvod rozvodu manželství byl považován rozvrat manželství, a to rozvrat „hluboký a trvalý, projevující se navenek“, přičemž soud zjišťoval vinu v souvislosti s rozvratem manželství a nemohl vyslovit rozvod manželství proti vůli výlučně nevinného manžela. Manžel, který rozvod výlučně zavinil, nemohl o něj žádat, pokud s ním nesouhlasil druhý, tj. nevinný manžel. Zákon vycházel z ochrany toho z manželů, který rozvrat manželství nezavinil. Na požádání obou manželů mohl soud upustit od výroku o vině. Na výroku o vině záviselo především přiznání výživného pro dobu po rozvodu.

Jednou z významných novel zákona o rodině bylo zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955 Sb., které nabylo účinnosti dne 1. 1. 1956. Podle nové úpravy nebylo již za potřebí souhlasu k rozvodu nevinného manžela, pokud manželé spolu již dlouhou dobu nežili a měl-li soud na zřeteli společenský zájem. Na základě nového znění § 30 odst. 3 zákona o rodině mohl být návrh na rozvod zamítnut, pokud manželé měli nezletilé děti a rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem těchto dětí.

Nový zákon o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen „ZoR“) zjednodušil právní předpoklady rozvodu manželství. Upustil od stanovení viny v souvislosti se zrušením manželství a zanechal již dříve prolomenou ochranu nevinného manžela. Nově oslabil také ochranu nezletilého dítěte a při rozhodování o tom, zda jsou splněny předpoklady pro rozvod manželství, měl zohlednit zájmy nezletilého dítěte. Nejvýraznější změnu po pádu komunismu přinesla novela zákona o rodině, a to zákon č. 234/1992 Sb., která umožnila uzavírání církevního sňatku.

Další novela, dotýkající se oblasti rozvodových vztahů, byla přijata zákonem č. 91/1998 Sb. Rozšířila právní úpravu týkající se rozvodu o důvody, které zaznívaly z právní praxe i z postoje společnosti k rozvodu manželství obecně. Nově byl zaveden rozvod bez zjišťování příčin rozvratu neboli rozvod „po dohodě“. Novela se dotkla zejména úpravy ohledně rozvodu s malými dětmi. Dítě nelze chránit proti rozvodu jeho rodičů, ale je nutné jej chránit v souvislosti s rozvodem manželství jeho rodičů⁷.

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb.

Zvýšená ochrana dítěte při rozvodu manželství jeho rodičů spočívá jednak v oddělení řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem od rozvodového řízení a jednak v možnosti svěření dítěte do střídavé nebo společné péče. Dále je dítě chráněno tzv. klauzulí tvrdosti, kdy soud nerozvede manželství, bylo-li by to rozporu se zájmem nezletilých dětí (o klauzuli tvrdosti blíže kapitola 3.7). V případě obecné úpravy rozvodu zůstává zachován dosavadní objektivní princip rozvodu a jde pouze o formulační změnu.

Ze skutečnosti, že zákon o rodině platí v téměř nezměněné podobě již od roku 1964, vyplývá, že jde ve své podstatě o normu funkční a moderní.

3 PŘEDPOKLADY ROZVODU V ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

3.1 Obecně k úpravám rozvodu manželství

Mezi úpravami rozvodu manželství v jednotlivých zemích panují velké rozdíly. Vývoj institutu rozvodu manželství je v celosvětovém měřítku ovlivňován místními, kulturními, ale i náboženskými podmínkami. Vliv církve se projevuje zejména v tom, jak liberální resp. přísné jsou podmínky rozvodu.

Ve světových úpravách se lze setkat s následujícími rozvodovými důvody⁸:

- a) sankční rozvod
- b) konsensuální rozvod
- c) repudiace
- d) rozvod na základě rozvratu
- e) administrativní rozvod

ad a) U tohoto typu rozvodu stanoví právní norma za určité chování sankci v podobě rozvodu, jak tomu může být např. u cizoložství. Patří k nejstarší formě úpravy rozvodu, od které se moderní úpravy většinou odklánějí. Modifikací sankčního rozvodu je rozvod na základě viny, která spočívá ve vyslovení viny na rozvratu manželství. Důsledky tohoto typu rozvodu se obvykle projevují zejména ve vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi a při vypořádání majetkových vztahů.

ad b) Konsensuální rozvod je nejmodernější formou rozvodu manželství, kdy dochází k zániku manželství na základě dohody, kterou oznámí rozvádějící se manželé příslušnému státnímu orgánu.

ad c) Repudiace neboli zapuzení se dnes uplatňuje zejména v islámském právu, u nás byl tento způsob zrušení manželství praktikován ve středověku.

ad d) Tato varianta rozvodu je založena na objektivní skutečnosti. V některých právních úpravách soud zkoumá důvody rozvratu a rozvrat musí být prokázán. V jiných právních úpravách se existence rozvratu prokazuje jen nepřímou, např. pokud manželé spolu určitou dobu již nežijí. Rozvod na základě rozvratu zná i český zákon o rodině.

⁸ Plecítý V., Skřejpek M., Salač J., Šíma J.: Základy rodinného práva, str. 39; Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str.

ad e) Za splnění určitých předpokladů nerozhoduje o tomto typu rozvodu soud, nýbrž správní orgán, který bere na vědomí shodnou vůli manželů o tom, že manželství má být rozvedeno

Snad jako jediná z evropských zemí, která nepovoluje rozvod, je Malta⁹.

3.2 Podstata manželství a jeho vznik podle zákona o rodině

Úvodem bych se chtěla zmínit o uzavření manželství. Ač se to zdá na první pohled celkem jednoduché, je uzavření manželství podle mého názoru jedním z předpokladů rozvodu, protože je nejprve nutné je uzavřít, aby jej pak bylo případně možné v budoucnu rozvést.

Manželství definuje § 1 odst. 1 ZoR jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. V zájmu státu je, aby manželství naplňovalo svůj základní společenský účel, vyjádřený v § 1 odst. 2, kterým je založení rodiny a řádná výchova dětí. Podle § 18 ZoR mají muž a žena v manželství stejná práva a povinnosti. Je zde zdůrazněna ústavněprávní zásada rovnoprávnosti muže a ženy. Postavení muže a ženy nelze měnit ani dohodou manželů¹⁰. K základním právům a povinnostem manželů, která jsou vymezena taktéž v § 18 ZoR, je řazena povinnost, ale i oprávnění žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé životní prostředí.

Povinnost žít spolu znamená vytvoření trvalého životního společenství¹¹. Jde zpravidla o společné vedení domácnosti. Někdy ale k naplnění této povinnosti dojít nemusí, a to např. z důvodu chybějícího společného bydlení nebo z důvodu zaměstnání jednoho z manželů v jiném regionu.

Povinnost být si věrni by měla dokazovat úzký citový vztah mezi manželky. Tato povinnost trvá, dokud manželství právně existuje, ale i tehdy, pokud manželé spolu nežijí. Porušení této povinnosti bývá často jednou z hlavních příčin kvalifikovaného rozvratu vztahů mezi manželky a vede mnohdy ke zrušení manželství rozvodem¹².

Požadavek respektovat vzájemně svoji důstojnost vyplývá rovněž z principu rovnoprávného postavení muže a ženy v manželství.

⁹ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo

¹⁰ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 34

¹¹ tamtéž

¹² Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 91

Vzájemnou pomoc manželů je třeba vykládat co nejdříve. Jde nejen o hmotné a materiální zabezpečení, ale i o další vztahy vyplývající ze společného soužití manželů.

Společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí vychází ze společenského smyslu manželství, kterým je založení rodiny a řádná výchova dětí. I tuto zásadu je nutné vykládat v širším smyslu, tedy pečovat i o děti svěřené do náhradní výchovy jednomu z nich nebo oběma. Manžel se podílí i na výchově dítěte, jehož rodičem sice není, ale žije s ním ve společné domácnosti¹³.

Další zásady týkající se vztahů mezi manžely jsou vyjádřeny v § 19 až 21 ZoR. Jde o povinnost uspokojovat potřeby rodiny, rozhodovat společně o rodinných záležitostech a zastupování manžela v jeho běžných záležitostech.

Mezi zásady uzavření manželství lze řadit: zásadu osob opačného pohlaví, zásadu monogamie, dobrovolnosti, rovnoprávnosti muže a ženy a zásadu uzavření manželství před příslušným orgánem.

V současné době by se dalo polemizovat nad otázkou, do jaké míry je manželství „trvalé společenství muže a ženy“, neboť poměr rozvodů k počtu uzavřených manželství se stále zvyšuje (o rozvodovosti blíže kapitola 6)

Snoubenci vstupující do manželství jsou ve většině případů přesvědčeni, že jejich manželství bude trvat celý život. Ačkoli v řadě případů dochází k tomu, že časem oba nebo jeden z manželů zjistí, že mu rodinný život ne příliš vyhovuje, jeho partner nesplňuje jeho představy, anebo si najde jiného partnera. Tyto situace bývají právě často řešeny rozvodem.

Přestože zákon o rodině používá pojmu snoubenci, není na rozdíl od rakouského práva institut zasnoubení v českém právu znám. Obecně znamená zasnoubení vzájemný slib uzavřít v budoucnu manželství a i v dnešní době tradičně zasnoubení předchází uzavření manželství. Podle starých zvyků by se do roka od zasnoubení měla konat svatba.

Manželství je možné uzavřít formou občanského nebo církevního sňatku. Občanský sňatek mohou snoubenci uzavřít podle § 4 odst. 1, 2 před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem, rovněž tak i před výše uvedenými orgány, které

¹³ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 93

nejdou matričním úřadem, je-li ovšem jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu.

Církevní sňatek je možné uzavřít pouze před příslušným orgánem církve nebo náboženské společnosti, která je státem podle zákona 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, registrována a má zákonnou licenci. Snoubenci se nejdříve musí obrátit na příslušný matriční úřad a získat od něj osvědčení, že splňují všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství. Toto prohlášení podle zákona o rodině nesmí být starší než tři měsíce.

Církevní sňatek je plně rovnocenný sňatku občanskému. V praxi se často stává, že pokud se nemohou snoubenci shodnout, zda uzavřou sňatek církevní či občanský, uzavřou často oba dva. I na toto pamatuje dnešní zákon o rodině a stanoví pro tyto případy následující pravidlo: pokud uzavřou snoubenci nejprve sňatek občanský, tak sňatek církevní nemá už již právní následky. Naopak, uzavřou-li snoubenci nejprve sňatek církevní, nelze posléze uzavřít sňatek občanský.

Co se týče zásady monogamie, nelze opomenout registrované partnerství, které v českém právu upravuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. To je definováno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví. Tato problematika je v Rakousku sice diskutována, leč postoje vládních politických stran zůstávají k registrovanému partnerství stále negativní.

3.3 Současná česká právní úprava rozvodu

Rozvod a především okolnosti, které mu předcházejí, jsou nepříjemné a traumatizující jak pro oba manžele, tak pro jejich děti. Lze tvrdit, že na rozvod může být nahlíženo i jako na jistý důkaz neúspěchu alespoň jednoho z manželských partnerů, kdežto druhý může namítat opak.

Nejčastějším důvodem zániku manželství v české právní úpravě je zrušení manželství rozsudkem soudu o rozvodu manželství. Mimo to, je rozvod manželství jediným způsobem zrušení manželství za života obou manželů. K dalším a méně častým způsobům zániku manželství patří zánik manželství smrtí a zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého. Hmotněprávní úprava rozvodu, zániku manželství smrtí a zániku prohlášením manžela za mrtvého je obsažena v zákoně o rodině. Řízení o rozvodu je upraveno v ustanoveních §24 až 29 ZoR. Kromě zákona o rodině se dotýkají

úpravy rozvodu i další právní předpisy občanského práva, zejména zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), v části zabývající se společným jmění manželů a jeho vypořádáním. Procesní stránku rozvodu zahrnuje zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“).

Současná česká právní úprava rozvodu manželství je založena pouze na jediném důvodu, a tím je vážný rozvrat mezi manžely, tzv. kvalifikovaný rozvrat. Podle § 24 ZoR lze kvalifikovaný rozvrat charakterizovat tak, že manželství je tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Rozvrat manželství je jevem společenským. Jeho jádrem je především rozvrat osobních vzájemných vztahů manželů. Je ovšem věcí obou manželů, jak tento nepříznivý stav řešit, zda se obrátí na soud s návrhem o rozvod manželství a budou podávat důkazy o rozvratu svého manželství.

Podle platné právní úpravy, která ohledně rozvodu doznala velké změny novelou zákona č.91/1998 Sb., rozeznáváme následující způsoby rozvodu:

- a) rozvod se zjišťováním příčin rozvratu
- b) rozvod bez zjišťování příčin rozvratu
- c) rozvod ztížený

Protože právní úprava rozvodu manželství je založena na tom, do jaké míry je třeba prokazovat rozvod a jeho příčiny, či nikoli, není vyloučeno, aby jednotlivé varianty rozvodu mezi sebou přecházely¹⁴.

Toto třídění vyvolává v právní teorii různé reakce. Někteří autoři jsou toho názoru, že novela zavedla vedle původně upraveného rozvodu podle § 24 jen jeden další typ rozvodu, jenž spočívá v souhlasu manželů uvedený v § 24a ZoR¹⁵. Tento způsob rozvodu bývá označován jako nesporný rozvod v protikladu k rozvodu spornému podle § 24. Toto označení nelze pokládat za správné, protože i v tomto případě jedná z procesního hlediska o sporné řízení s tím rozdílem od formy rozvodu podle § 24, že soud se nezabývá příčinami rozvratu. Jádrem nové úpravy není totiž rozšíření důvodů rozvodu, ale pouze otázka, do jaké míry soud zjišťuje příčiny rozvratu a do jaké míry se existence rozvratu dokazuje či nikoli. Například J. Haderka konstatuje, že ani

¹⁴ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 125

¹⁵ Haderka J.: K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině, Právní praxe, č. 6/1999

ustanovení § 24b není dalším typem rozvodu, ale jen způsob obrany nesouhlasícího odpůrce¹⁶. Jiného názoru je M.Hrušáková, která používá výrazu „nesporný rozvod“, ač podle mínění jiných autorů zcela nesprávně, pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu¹⁷.

3.4 Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu

Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu je základní způsob, základní varianta rozvodu podle ZoR. Bývá nazýván i jako sporný rozvod. Je pro něj charakteristické to, že i když mezi manžely může panovat jednotu, pokud jde o samotný rozvod, oba se chtějí rozvést, nejsou všechny otázky rozvodu a zejména uspořádání určitých vztahů pro dobu po rozvodu doposud vyřešeny.

Ještě před samotným zahájením řízení má soud povinnost pokusit se o smír účastníků¹⁸. Vyzve oba manžele, aby zhodnotili, zda je skutečně jediným východiskem současné krize jejich manželství. Soud také navrhne kompromis k urovnání manželství, popřípadě může doporučit manželům konzultace s odborníky, psychology či psychiatry apod. Odmítne-li jeden z manželů takové řešení, zahájí soud řízení o rozvodu.

Podle § 24 odst. 1 ZoR „*může soud manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu.*“ Jak vyplývá z uvedené formulace, není na rozvod právní nárok¹⁹. Soud rozhoduje o rozvodu manželství na návrh jednoho z manželů a tomuto návrhu může vyhovět, shledá-li kvalifikovaný rozvrat manželství. Kvalifikovaným rozvratem, jak již bylo výše zmíněno, je třeba rozumět hluboký a trvalý nesoulad, při kterém nelze očekávat obnovení manželského soužití.

Kvalifikovanost rozvratu je určena jednak intenzitou tohoto rozvratu a jednak délkou jeho trvání, protože stav, jakým rozvrat je, nenastane ze dne na den. Rozvrat manželství je vnímán jako objektivní stav vztahů mezi manžely, podle kterých lze usuzovat, že tyto vztahy byly jiné. Soud je povinen zjistit tento objektivní stav a vzít na vědomí i příčiny rozvratu, jejichž působení bývá právě výsledkem vedoucí k rozvratu manželství. Těchto příčin bývá mnoho, často jsou důsledkem porušování manželských povinností a mohou být jak subjektivního (např. nevěra, alkoholismus, rozdílnost povah

¹⁶ Haderka J.: Ke vzniku a základním problémům novely zákona o rodině, Právní praxe, č.5/1998

¹⁷ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 123

¹⁸ Dvořáková Závodská J., Francová M.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, str. 4

¹⁹ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 121

a zájmů, nezájem o rodinu, sexuální neshody, atd.), tak objektivního charakteru (např. neplodnost). Z hlediska vzájemnosti osobních vztahů muže a ženy jde tak o záležitosti naprosto individuální. K manželským povinnostem vedoucí k příčinám rozvratu manželství zákon o rodině podle § 18 až 20 řadí, jak již bylo výše uvedeno, žít spolu, být si věrni, společně pečovat o děti, vzájemně respektovat svoji důstojnost a vytvářet zdravé prostředí při zachování stejných práv a povinností pro oba manžele.

K rozvratu manželství dojde tehdy, pokud již manželství není schopno plnit žádnou ze svých funkcí, protože manželé již spolu nežijí, nevedou společnou domácnost, nemají se rádi, nepomáhají si, nejsou schopni společně vychovávat děti a vytvářet jim zdravé rodinné prostředí a není naděje na zlepšení tohoto stavu.

Soud nezkoumá jen příčiny rozvratu, nýbrž i hloubku a trvalost manželského rozvratu, obzvlášť jde-li o manželství s dětmi. Zesílenou ochranu dětí v rozvodových vztazích upravuje § 24 odst. 2 ZoR, který bývá nazýván jako tzv. tvrdostní klauzule. O tomto tématu bude pojednáno blíže v kapitole 3.7

Soud je ze zákona povinen zjišťovat, zda manželství není přes všechna nedorozumění mezi partnery přece schopno alespoň jednu ze svých základních funkcí, kterou je péče o nezletilé děti a vytváření vhodného a bezpečného výchovného prostředí. Pokud je soudem prokázáno, že aspoň jedna z funkcí manželství je zachována, soud může dospět k závěru, že rozvrat manželství není nenapravitelný a že existuje naděje na obnovení manželských vztahů. Za takto dané situace může soud žalobu o rozvod zamítnout, pokud zachování manželství bude pro děti přínosem. Důvody pro tento závěr soudu mohou spočívat např. ve zdravotním stavu dítěte, kdy invalidní dítě je výrazně vázáno na oba své rodiče nebo péče o nemocné dítě je tak náročná, že ji mohou zajišťovat rovněž jen oba rodiče, dále v závažné chorobě dítěte nebo z jiných obdobných závažných důvodů. Novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb., zakotvila další úpravu spočívající v tom, že soud nerozvede manželství ani tehdy, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, které vydá soud péče o nezletilé. Nutno podotknout, že o rozvodu manželství a ve věci péče o nezletilé rozhoduje jediný soud.

Je třeba rovněž zkoumat i délku trvání rozvratu manželství, jeho intenzitu, společenské důsledky, které pro účastníky přináší, atd. Jde-li o rozvod manželství, kdy

manželé žili spolu dlouhou dobu, zjišťuje se kromě vyživovací povinnosti i záležitosti citových vztahů a posuzuje se z celkového hlediska odůvodněnost rozvodu.

Po zrušení manželství rozvodem zanikají práva a povinnosti manželů. Jen některá práva nadále zůstávají, zejména práva ke společným dětem, práva a povinnosti při poskytování vzájemné výživy a právo na návrat ke dřívějšímu jménu.

3.5 Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, některými autory nazýván i jako nesporný rozvod, je upraven v § 24a odst. 1 ZoR, který zavedla novela zákona o rodině z roku 1998:

„Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a*
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu“.*

Jde o rozvod, který je založen na dohodě obou manželů. Přesto se nejedná, jak často literatura uvádí, o konsensuální rozvod, tzn. rozvod dohodnutý či smluvený, kdy manželé vyjadřují státnímu orgánu společnou vůli zrušit manželství stanovenou právní formou. Na rozdíl od rozvodu konsensuálního je tento způsob rozvodu založen na kvalifikovaném rozvratu manželství. Jsou zde dány podmínky rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, tedy že manželství je tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovu jeho soužití.

Není nutné soudu dokazovat existenci rozvratu manželství, soud ani příčiny rozvratu nezkontroluje, pouze ověří, že podmínky pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu jsou dány a manželství rozvede. Mezi předpoklady tohoto rozvodu „po dohodě“ patří mimo jiné i to, že manželé jsou schopni zvládnout emoce, které většinou rozvod

vyvolává²⁰. Kladem rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu je jednoznačně řešení všech právních následků rozvodu manželství. Má-li být manželství rozvedeno podle § 24a odst. 1 ZoR, musí být splněny následující podmínky:

- a) manželství trvalo alespoň jeden rok
- b) manželé již spolu šest měsíců nežijí
- c) druhý manžel s rozvodem souhlasí

Tyto podmínky musí být splněny kumulativně, aby bylo možné manželství rozvést.

ad a) Podmínka, aby manželství trvalo minimálně jeden rok, je stanovena z důvodu předcházení unáhlených manželství a tím i předcházení unáhlených rozvodů. Zejména u manželství, které by trvalo méně než jeden rok, by nemusel mezi manžely nastat trvalý a hluboký rozvrat. Zájmem státu a celé společnosti je podpora manželství jako institutu uzavíraného za účelem založení rodiny a společné výchovy dětí. Společnost nemá zájem na rozvádění manželství v případě nevýznamných roztržek. Skutečnost, že manželství trvalo jeden rok, zjišťuje soud z oddacího listu, který předkládá navrhovatel. Lze vycházet i ze skutečnosti, že tato podmínka by měla být splněna ke dni podání návrhu na rozvod.

ad b) U tohoto požadavku není nutné, aby manželé měli formálně oddělené bydliště. Manželé mohou dál spolu bydlet, ale v první řadě jde zde o to, že vztahy mezi manžely jsou takového charakteru, že je zde narušena podstata manželského společenství, zejména po stránce osobní²¹. Jinak řečeno, rozvádějícím se manželů postačí před soudem prokázat, že nežijí spolu jako manželé, nevedou společnou domácnost, společně nehospodaří, intimně se spolu nestýkají, jejich citové pouto se vytratilo a podstata manželského soužití byla narušena. Soud zde vezme jako důkaz shodná tvrzení účastníků²². I zde platí výše zmíněná časová podmínka splnění doby ke dni podání návrhu.

²⁰ Dvořáková Závodská J., Francová M.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, str. 6

²¹ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 56

²² Jurčík, R.: Praxe rozvodového řízení, Rodinné právo, č.7/99

ad c) Řízení o rozvod manželství je řízení, které se zahajuje jen na návrh jednoho z manželů (§ 79 OSŘ). Jde o tzv. sporné řízení, manželé nepodávají žalobu společně. Připojení se k návrhu je samostatný procesní úkon, může být učiněn jak v okamžiku podání žaloby o rozvod, tak i kdykoliv v průběhu řízení²³. Bez splnění této podmínky nelze rozvést manželství podle § 24a ZoR. Souhlas druhého manžela s rozvodem manželství musí být písemný a podepsaný. Může být vyjádřen rovnou v žalobě nebo odevzdán soudu na zvláštní listině.

Jak již bylo výše zmíněno, soud se příčinami rozvratu manželství nezabývá. Manželství ale rozvede pouze za předpokladu, že mu budou s návrhem na rozvod předloženy následující listiny:

- a) smlouva o vypořádání společného jmění manželů a vypořádání všech ostatních vzájemných majetkových vztahů na dobu po rozvodu,
- b) smlouva o vypořádání práva společného bydlení na dobu po rozvodu,
- c) dohoda o vyživovací povinnosti jednoho manželů vůči druhému, pokud má tento manžel potřebu výživného, a to na dobu po rozvodu,
- d) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu.

V případě, že manželé nedoloží návrh na rozvod podle § 24a shora uvedenými listinami, je soud povinen zkoumat obecné podmínky rozvodu a postupovat podle § 24. Pokud by ovšem soud nerozhodl o rozvodu manželství podle § 24a ZoR, ale podle § 24, smlouvy by nemohly nabýt účinnosti, protože zákon v § 24a výslovně stanoví, že účastníci předloží písemné smlouvy upravující vypořádání pro dobu po tomto rozvodu²⁴ (arg. a contrario – ne po jiném rozvodu).

ad a) V této smlouvě lze dohodnout všechny majetkové otázky. Manželé však mohou v této smlouvě vypořádat i další vzájemné majetkové vztahy, např. pokud mezi nimi vzniklo podílové spoluvlastnictví. Uzavřeli-li manželé ještě před sňatkem nebo po něm jinou majetkovou smlouvu, je nezbytné i z této majetkové smlouvy vycházet. Tohoto opatření není třeba, pokud manželé tuto dřívější majetkovou smlouvu částečně nebo

²³ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 123

²⁴ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 124

zcela nahradili smlouvou novou²⁵. Jestliže v dohodě nebude zahrnut všechný majetek, který manželé nabyli za trvání manželství, bude tento majetek vypořádán podle občanskoprávních předpisů (§ 149 a následující OZ). Je vhodné, uzavřít tuto smlouvu až v době podání návrhu na rozvod, aby časový úsek, ve kterém budou manželé nabývat majetek do společného jmění manželů, popř. ve kterém vzniknou jiné majetkové vztahy, byl co nejkratší.

ad b) Co se týče smlouvy o uspořádání společného bydlení, záleží na rozvádějících se manželech, jaké bydlení si zvolí a vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu. Není podstatné, zda manželé bydleli na základě práva společného nájmu, na základě práva vlastnického, či zda toto právo svědčilo oběma nebo jen jednomu z nich.

Smlouva o vypořádání společného jmění manželů a dalších majetkových vztazích a smlouva o vypořádání práva společného bydlení pro dobu po rozvodu jsou obligatorní. Aby manželství mohlo být rozvedeno, musí být obě smlouvy soudu předloženy. Z dikce § 24a odst. 1 ZoR „...soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy...“ lze vyvodit, že soud by se obsahem těchto listin zabývat neměl²⁶. V každém případě by měl zkoumat platnost smluv z hlediska toho, zda smlouva není absolutně neplatná z některého důvodu stanoveného v § 34 a n. OZ, tj. zda projevy stran byly učiněny svobodně, vážně a srozumitelně a jestli předmětem smlouvy není nemožné plnění, jestli smluvní strany jsou plně způsobilé k právním úkonům a zda se nepříčí dobrým mravům.

ad c) Na rozdíl od předešlých dvou smluv není soudem obligatorně požadováno předložení smlouvy o vyživovací povinnosti jednoho manželů vůči druhému. Jde o zákonnou povinnost v případě, že jeden z manželů je finančně závislý na druhém a nebude schopný se po rozvodu uživit sám. Zákon zde ovšem vyživovací povinnost nedefinuje a není jasné, zda tím zákonodárce mínil vzájemnou vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely podle § 92 ZoR, nebo vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem. Z účelu ustanovení § 24a ZoR, kterým je upravit vztahy rozvedených manželů pro dobu po rozvodu však vyplývá, že měl na mysli právě vyživovací povinnost rozvedených manželů. Nejednou je sjednání výživného způsobem, jak dosáhnout souhlasu druhého manžela s rozvodem manželství. Vyživovací povinnost může být mezi rozvedenými manžely vypořádána rovněž i

²⁵ Radvanová S.: Kurs občanského práva – Instituty práva rodinného, str. 64

²⁶ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 124

formou jednorázového plnění podle ustanovení § 94 odst. 2 ZoR, kde je řečeno, že „právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy“. Nepřipojí-li manželé k návrhu na rozvod podle § 24a ZoR dohodu o budoucím výživném, avšak v budoucnu nárok na výživné vznikne, lze ho uplatnit i kdykoliv později²⁷. Obdobně i v případě, že dojde ke změně poměrů, se může jeden z manželů domáhat změny výživného, nedosáhne-li nové dohody o vyživovací povinnosti (§ 99 odst. 2 ZoR).

ad d) Dohodou o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu soud předpokládá, že sami manželé jsou schopni se o těchto záležitostech ohledně nezletilých dětí dohodnout a soud pouze jejich dohodu schvaluje. Tato dohoda musí být opatrovnickým soudem schválena rozhodnutím podle § 176 OSŘ, které má formu usnesení a nikoli formu rozsudku, poněvadž zde soud nerozhoduje o úpravě poměrů. Pokud dohoda schválena nebyla, což by mohlo nastat zejména pro rozpor jejího obsahu se zájmy nezletilého dítěte, může opatrovnický soud rozhodnout i bez návrhu o úpravě poměrů. Rozvodový soud by pak za této situace nemohl rozhodnout o rozvodu manželství podle § 24a ZoR a musel by se řídit § 24, tedy převést řízení na rozvod manželství se zjišťováním příčin. Dohoda kromě obecných náležitostí obsažených v občanském zákoníku musí zahrnovat dvě podstatné náležitosti, a to výši a způsob placení výživného a určení, komu dítě bude svěřeno po rozvodu do výchovy. Ostatní náležitosti nejsou nutné, ačkoli by byly nepochybně praktické, obzvláště pak pokud si dotčený manžel po rozvodu vynutí styk s dítětem podáním návrhu k opatrovnickému soudu. Tato úprava ale podléhá režimu § 27 ZoR a soud rozhoduje pouze v případě nedostatku shodné vůle rodičů²⁸.

Všechny tyto dohody musí být soudu předloženy písemně a s úředně ověřenými podpisy. Smlouvy mohou mít i formu notářského zápisu. To je vhodné obzvláště v případě vypořádání jmění manželů ve větším rozsahu, neboť notářský zápis má povahu veřejné listiny a soud se pak už nemusí jejím obsahem dále zabývat. Soud tyto listiny neschvaluje, smlouvy nejsou součástí výroku o rozvodu, ale na základě těchto smluv soud manželství rozvede.

V zákoně o rodině nejsou stanoveny náležitosti těchto smluv s výjimkou požadavku písemné formy a úředně ověřených podpisů. Podle mého názoru platí pro

²⁷ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 57

²⁸ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 57

tento případ § 104 ZoR odkazující na použití občanského zákoníku, konkrétně zde na ustanovení hlavy čtvrté, která se týká právních úkonů. Vzhledem k tomu, že ani občanský zákoník v části osmé upravující závazkové právo nezahrnuje smluvní typ vhodný pro smlouvy podle § 24a odst. 1 písm. a) ZoR, bude se ve všech třech případech jednat o inominátní smlouvu podle § 51 OZ.

Výše uvedené dohody a smlouvy musí obsahovat odkládací podmínku (§ 36 OZ), která spočívá v tom, že účinnost těchto dohod se odkládá na dobu po právní moci rozsudku o rozvodu účastníků.

Stejně jako v ustanovení o rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu chrání zákon o rodině v § 24a odst. 2 i v případě rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu zájmy dětí dané zvláštními důvody. Tedy bude-li to ve prospěch dětí, soud manželství i přes splnění všech podmínek stanovených zákonem nerozvede.

3.6 Ztížený rozvod

Stejně jako rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, byla tato varianta rozvodu v české právní úpravě zavedena novelou z roku 1998. Podle § 24b odst. 1 ZoR *„návrh na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství“*.

Toto ustanovení tvoří tzv. druhou tvrdostní klauzuli a tedy opět okolnost, za které soud manželství nerozvede. Z ustanovení § 24b odst. 1 lze vyčíst další podmínky vymezující tuto variantu rozvodu:

- a) rozvrat manželství
- b) jeden z manželů s návrhem na rozvod nesouhlasí
- c) tento manžel se na rozvratu manželských povinností nepodílel
- d) rozvodem by mu byla způsobena zvlášť závažná újma
- e) mimořádné okolnosti svědčící pro zachování manželství
- f) manželé spolu nežijí

Všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Ztížený rozvod je rovněž založen na rozvratu manželství a i zde se jedná o rozvod sporný, při kterém se zjišťuje, zda došlo mezi manžely k hlubokému a trvalému rozvratu a zda nelze očekávat

obnovení manželského soužití. V tomto případě základním důvodem spějícímu k rozvodu je, že jeden z manželů se podílel na rozvratu manželství porušením manželských povinností. Soud by měl zkoumat a dospět k závěru, zda byly opravdu jedním z manželů porušeny manželské povinnosti a pokud ano, tak jakým způsobem, že to zapříčinilo rozvrat manželství.

Ne vždy musí způsobit rozvrat jen jeden z manželů, může zde být i spoluvina manžela bránícího teď rozvodu²⁹. Tato úprava nezavádí princip viny, tak jak je znám z rakouské úpravy, ale naklání se na stranu manžela, kterému by byla v případě zániku manželství způsobena zvlášť závažná újma, přičemž mimořádné okolnosti svědčí pro zachování manželství. Bránící se manžel musí všechny rozhodné skutečnosti nejen tvrdit, tedy to, že se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a že by mu rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma, ale musí tato svá práva v řízení i prokazovat. Na základě provedených důkazů pak soud objektivně posoudí, zda v daném případě skutečně existují mimořádné okolnosti svědčící pro zachování manželství. Za splnění všech podmínek uvedených v § 24b odst. 1 ZoR návrh na rozvod zamítne.

Pod pojmem zvlášť závažná újma lze rozumět jak újmu osobní, např. kdy se jedná o rozvod dlouholetého manželství, tak i újmu z hlediska ekonomického, důchodového nebo bytového. Právě nepříznivý zdravotní stav manžela bránícího se rozvodu, který často vyžaduje pomoc druhého manžela, může být pro soud pádným argumentem a manželství tedy nebude rozvedeno. Nelze však za závažnou újmu považovat pouhý fakt, že každý z manželů „přijde o polovinu majetku“ v důsledku vypořádání společného jmění manželů³⁰.

Za mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch manželství lze považovat např. délku trvání manželství, zdravotní stav nebo fakt, že jeden z manželů obětoval svou pracovní kariéru péči o děti a domácnost.

Naplnění podmínek v § 24b odst. 1 ZoR neznamená pochopitelně absolutní překážku pro rozvod manželství. Jak je dále uvedeno v odst. 2 citovaného ustanovení, *„jestliže manželé spolu nežijí po dobu tři roky a jsou-li splněny podmínky § 24, soud manželství rozvede“*. Objektivní je lhůta tří let i skutečnost, že tento specifický druh

²⁹ Plecítý V., Skřejpek M., Salač J., Šíma J.: Základy rodinného práva, str. 43

³⁰ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 122

sankce za porušení právní povinnosti není nezbytně spjat se subjektivním zaviněním³¹. Třiletá doba se počítá nikoli do podání návrhu, může být splněna až během rozvodového řízení.

S § 24b ZoR je úzce spjat § 93 pojednávající o vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, který byl do zákona začleněn taktéž novelou z roku 1998. Podle ustanovení § 93 odst. 1 „*může soud rozvedenému manželovi přiznat, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2*“. Takové výživné podle odst. 2 citovaného ustanovení lze přiznat nejdéle na dobu tří let. Pokud by tedy manželé spolu po tři roky nežili a soud by manželství rozvedl podle § 24b odst. 2, je možné chránit manžela, kterému by tím byla způsobena závažná újma, tak, že po dobu nejdéle tří let od rozvodu manželství mu bude výživné přiznáno v té výši, která odpovídá vyživovací povinnosti mezi manžely. Tento „chráněný“ manžel bude mít po předmětnou dobu nárok na zásadně stejnou životní úroveň jako ten manžel, který porušením manželských povinností manželství převážně rozvrátil³².

Dojde-li podle § 24b k rozvodu, tak i tehdy bude brán ohled na zájmy nezletilých danými zvláštními důvody a nebude pro rozpor s těmito zájmy manželství rozvedeno. Jestliže mají manželé nezletilé děti, lze zde uplatnit tzv. první tvrdostní klauzuli a soud manželství nerozvede, bylo-li by to v neprospěch nezletilých dětí, daný zvláštními důvody. Jde o princip zvýšené ochrany nezletilého dítěte, kterou je soud povinen respektovat, zajistit a poskytnout. Toto ustanovení uplatní soud i tehdy, pokud v řízení o úpravě nezletilých dětí pro dobu po rozvodu zjistí, že tu takové zvláštní důvody existují. Může tak postupovat i přesto, že se rodiče o příštích poměrech dítěte dohodli³³. Většinou se v tomto případě nebude jednat o rozvod manželství s nezletilými dětmi, nýbrž o manželství starších osob, v němž manželé žili dlouhá léta spolu a mají morální právo očekávat podporu a ochranu po dobu svého stáří.

³¹ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář str. 59

³² Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 310

³³ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva: Instituty práva rodinného, str. 65

3.7 První a druhá tvrdostní klauzule

Tzv. první tvrdostní klauzule, týkající se nezletilých dětí, je obsažena v § 24 odst. 2 ZoR: „*Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být jejich manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto nezletilých dětí, danými zvláštními důvody*“.

Toto ustanovení dopadá na případy rozvádějících se manželů mající děti, zejména nezletilé. Za situace, že manželství bude tak hluboce a trvale rozvráceno, že nebude možné očekávat jeho obnovení, nelze manželství rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí danými zvláštními důvody. Toto speciální ustanovení lze aplikovat - a soudy dokonce mají povinnost použít je za splnění zákonných podmínek vždy - nejen v řízení o rozvodu manželství podle § 24 odst. 1 ZoR, ale rovněž i v řízení podle § 24a a § 24b. Obecně lze říci, že každý rozvod manželství rodičů nezletilých dětí má na tyto děti ve svém důsledku psychický negativní dopad, který je mnohdy zřetelný po celý jejich život. Pokud tedy soud nerozvede manželství, protože by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí, předpokládá se, že rodiče budou natolik ohleduplní, své manželské problémy budou řešit mezi sebou a před dětmi se nebudou hádat. Za opačné situace by nemělo smysl zachovávat takové rodiny v zájmu nezletilých dětí, protože sledovat hádky a spory svých rodičů je pro děti psychicky velmi náročné.

Co znamenají zvláštní důvody, zákon o rodině nevymezuje. Z důvodové zprávy vyplývá, že případem takového zvláštního důvodu, podmiňující zájem dítěte na tom, aby manželství zůstalo zachováno, může být např. neúměrná psychická zátěž, kterou by pro dítě znamenal rozvod nebo se může jednat o těžce zdravotně postižené dítě, které vyžaduje péči obou rodičů, respektive zvýšené finanční náklady. Sice se rozvodem nezabrání odchodu jednomu z rodičů od rodiny, bude při nejmenším druhý z manželů pečující o dítě chráněn majetkově, tj. že bude mít nárok na stejnou životní úroveň obou manželů³⁴.

Zvýšená ochrana nezletilého dítěte při rozvodu rodičů je kromě uvedené tvrdostní klauzule na základě novely zákona o rodině z roku 1998 prohloubena, a to tak, že bylo odděleno opatrovnické a rozvodové řízení a došlo ke zlepšení problematiky možnosti svěřeni do výchovy a styku s dítětem.

³⁴ Veselá R. a kol.: Rodina a rodinné právo, historie, perspektivy a současnost, str. 143

Tzv. druhá klauzule tvrdosti se netýká ochrany nezletilého dítěte, ale manžela, který s rozvodem nesouhlasí a je zakotvena, jak již bylo výše uvedeno, v § 24b odst. 2 ZoR. Při tzv. ztíženém rozvodu, kdy s návrhem na rozvod jeden z manželů nesouhlasí, protože se na rozvratu manželství porušením manželských povinností nepodílel a jemuž by byla způsobena zvláště závažná újma, soud takovému návrhu nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství³⁵. Ochrana manžela bránícího se rozvodu nemůže být absolutní, protože nelze druhého z manželů nějak nutit, aby proti své vůli setrval v manželském soužití. Pokud by přesto takovéto soužití manželů, kdy jeden z nich se brání společnému životu a pokračování v manželství, bylo možné jen s neúnosnými potížemi, vedlo by to, jak je z hlediska společenského již skutečností, pouze ke vzniku dalších problémů. Proto zákon o rodině stanoví, že jestliže manželé nežijí spolu delší dobu než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny ostatní podmínky pro rozvod, tedy že manželství je tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.

Klauzule tvrdosti je známá např. ve švýcarském, německém nebo – jako bude níže uvedeno – i v rakouském zákonodárství. Zohledňuje princip viny na rozvratu manželství a poskytuje ochranu tomu z manželů, který se na rozpadu manželství nepodílel a jehož by rozvod znamenal zvláště závažnou újmu. V této situaci vyžaduje obvykle soud souhlas s rozvodem manžela, který se rozvodu brání. Klauzule tvrdosti, pokud je úspěšně v rozvodovém řízení uplatněna, bývá obvykle omezena objektivní lhůtou, která je zároveň stanovena. Po jejím uplynutí lze i přes vůli bránícího se manžela rozvodu dosáhnout. Jak je již zmíněno výše, v české právní úpravě je tato objektivní lhůta stanovena na tři roky. Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch) zakotvil nejdříve pětiletou lhůtu odděleného soužití manželů, ta ale byla později zrušena a nahrazena formulací „po delší dobu“³⁶.

3.8 Ochrana nezletilých dětí při rozvodu manželství

Obecně lze říci, že každý rozvod manželství rodičů nezletilých dětí má na tyto děti ve svém důsledku negativní dopad. Záleží na tom, jak se rozvádějící a posléze i rozvedení manželé sami zasadí o to, aby zmíněné negativní dopady rozvodu na děti

³⁵ Veselá R. a kol.: Rodina a rodinné právo, historie, perspektivy a současnost, str. 142

³⁶ Radvanová S.: Kurs občanského práva: Instituty práva rodinného, str. 70

byly co nejmenší. Je tedy důležité z právního hlediska chránit nezletilé dítě v souvislosti s rozvodem. Právní úprava z roku 1998 zahrnuje i tyto záležitosti, a to zejména:

- a) zavedením tvrdostní klauzule (o tvrdostní klauzuli blíže předchozí kapitola)
- b) oddělením opatrovnického a rozvodového řízení
- c) zlepšením problematiky možností svěřeni do výchovy a styku s dítětem.

3.8.1 Oddělení opatrovnického a rozvodového řízení

Tato problematika je upravena v § 25 ZoR: „*Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu*“.

Do přijetí novely zákona o rodině v roce 1998 byla řízení o rozvodu manželství a řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu spojena a soud rozhodující o návrhu na rozvod manželství rodičů nezletilých dětí rozhodoval současně jak o rozvodu, tak o poměrech k dětem pro dobu po rozvodu. Cílem novely v tomto směru bylo odstranit velmi často zdlouhavá řízení, způsobena obzvláště prováděním důkazů vážící se k řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Dalším důvodem pak bylo zamezení vzniku situací, kdy výrok rozhodnutí, kterým bylo manželství rozvedeno, proti němuž žádný z účastníků nepodal odvolání, nabyl samostatně právní moci, zatímco poměry dětí pro dobu po rozvodu ještě dlouho poté pravomocně upraveny nebyly.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že řízení o rozvod manželství a řízení o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu, jsou dvě samostatná řízení a řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu předchází řízení o rozvodu manželství. Jinak řečeno, rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu musí nabyt nejprve právní moci a teprve pak může dojít k rozhodnutí o rozvodu manželství. Zákon nestanoví, kdy je třeba podat návrh o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. V praxi ale často účastníci rozvodového řízení podávají tento návrh současně spolu s návrhem na rozvod manželství³⁷. Rozhodnutí v této záležitosti může být nahrazeno dohodou obou rodičů, která ke své platnosti vyžaduje schválení

³⁷ Veselá R. a kol.: Rodina a rodinné právo, str. 228

soudem. Soud však zkoumá, zda dohoda neodporuje zájmům dítěte. Proti rozsudku, kterým soud tuto dohodu schválil, není možné podat odvolání.

V případě, že manželé nejsou schopni se dohodnout a využít úpravy § 24a ZoR, tj. podat návrh na schválení dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem, musí být podán návrh jedním z manželů na rozhodnutí o této úpravě soudem³⁸. V jiném případě, pokud podají rodiče návrh na rozvod manželství, ale nepodali opatrovnickému soudu návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, tak soud, který vede rozvodové řízení, sám dá podnět k zahájení řízení podle § 176 OSŘ.

Aby soud mohl rozhodnout o úpravě dětí pro dobu po rozvodu, pověří vždy orgán sociálně právní ochrany dětí zajištěním podkladů. Jestliže se rodiče shodnou na úpravě poměrů pro dobu po rozvodu a neohrožuje to nějakým způsobem zájem dítěte, stačí pro rozhodnutí soudu zpráva orgánu sociálně právní ochrany dětí³⁹. Jde-li o komplikovanější případy, pověří soud vyhotovením posudku soudního znalce z oboru psychologie či psychiatrie pro hlubší objasnění poměrů a vztahů v rodině. Má-li soudce pochybnosti o některých údajích v listinném materiálu, může k výsledku předvolat i nezletilé dítě⁴⁰. Výslech dítěte může přinést některá úskalí, např. dítě je nezralé citově, rozumově a morálně, může být závislé či citově vydíráno. Soudce by rovněž měl brát na ohled věk dítěte, jelikož čím je dítě starší, tím víc se od něj může dozvědět.

V řízení podle § 25 ZoR je nutno upravit poměry všech nezletilých dětí, které z manželství narodily, bez ohledu na to, že některé dítě není společným dítětem manželů. Úprava se neprovede pouze u takového dítěte, kterému nesvědčí domněnka otcovství manžela matky⁴¹. Soud vede též řízení o dítěti podle § 25 ZoR, které se narodilo před uzavřením manželství jeho rodičů, pokud otcovství manžela bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů (§ 52 ZoR) nebo bylo o něm rozhodnuto soudem.

Pokud rodiče nezletilého dítěte však spolu nějakou dobu nežijí, ačkoliv nejsou rozvedeni a byly již v minulosti upraveny poměry nezletilých dětí podle § 50 ZoR, je soud péče o nezletilé přesto povinen vydat nové rozhodnutí podle § 25 ZoR pro dobu po rozvodu⁴². Je jeho povinností zkoumat, zda od předchozího rozhodnutí nedošlo ke změně poměrů.

³⁸ Plecítý V.: Zákon o rodině, str. 24

³⁹ Černá P.: Rozvod, otcové a děti, str. 64

⁴⁰ Bakalář E. a kol.: Rozvodová tematika a moderní psychologie, str. 74

⁴¹ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 61

⁴² tamtéž

Jak je již několikrát zmíněno, jedná se o úpravu poměrů k nezletilým dětem. Dosáhne-li v průběhu řízení dítě zletilosti, soud řízení ohledně jeho výchovy zastaví a nadále může být rozhodováno pouze o vyživovací povinnosti rodičů, jsou-li pro ni dány podmínky.

3.8.2 Problematiky možností svěřeni dítěte do výchovy

Úprava o poměrech dětí pro dobu po rozvodu podle § 26 ZoR se týká řešení dvou otázek: komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Soud musí brát zřetel na zajištění podmínek co nejpříznivějších podmínek pro zdárný vývoj dítěte a tedy pečlivě uvážit, které výchovné prostředí je pro dítě nejpříznivější. Placením výživného je zavázán ten z rodičů, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy⁴³. Novela z roku 1998 nově zavedla institut svěřeni nezletilého dítěte do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů.

§ 26 odst. 2 ZoR, jenž je plně ve shodě s § 25, stanoví, že *„jsou – li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je – li to v zájmu dítěte a budou – li tak lépe zajištěny jeho potřeby“*.

Toto ustanovení může vyvolávat otázku, zda je možné svěřit dítě do výchovy rodičů, pokud by nebyli dostatečně způsobilí dítě vychovávat nebo by neměli o výchovu dítěte zájem. Odpověď by mohl nabízet § 45 odst. 1 ZoR, že *„vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému“*.

Pomineme-li výše uvedenou problematiku, může soud svěřit dítě do střídavé nebo společné péče rodičů. Rozhodující je, že společná nebo střídavá výchova bude zájmu dítěte, neboť tak budou lépe zajištěny jeho potřeby⁴⁴. Bude-li to v souladu se zájmem dítěte, je možné podle § 26 odst. 3 ZoR schválit dohodu rodičů o výkonu rodičovské zodpovědnosti, která vyžaduje ke své platnosti schválení soudu. Na tomto místě je třeba podotknout, že rodičovská zodpovědnost - nehledě na to, zda je dítě

⁴³ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 63

⁴⁴ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 128

svěřeno do společné nebo střídavé výchovy – zůstává po rozvodu zachována zásadně oběma rodičům⁴⁵.

Kritéria pro svěřeni do výchovy obsahuje § 26 odst. 4 ZoR. Hlavním z nich je *„zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry obou rodičů“*. Dále je *„respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, a právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově druhého dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů“*.

V praxi se zabývá soud kritérii mnohem hlouběji. Přihlíží k osobnosti rodiče a ke vztahu rodiče k dítěti. Bere na zřetel i respekt práva dítěte stýkat se s druhým rodičem. Jedním z kritérií je také vzor pro vytvoření sociální (sexuální) role a identity. Od útlého věku po celou dobu vývoje si člověk vytváří společenskou roli také podle identity, chlapci mužskou, dívky ženskou. Pomocí procesu identifikace s matkou dívka dospívá k pocitu, že je správnou ženou a analogicky chlapec stejného pocitu dospěje identifikací s otcem.⁴⁶ Podle výzkumu se děti, žijící jen s jedním rodičem, v průměru přizpůsobují lépe, je-li rodič stejného pohlaví. Mezi další kritéria se řadí hmotné zabezpečení, věk dítěte, kontinuita prostředí, širší rodinného zázemí, ale i sourozenci. K posledně uvedenému je třeba zmínit, že rozhoduje-li se o výchově více nezletilých dětí - sourozenců, tak se zásadně svěřují všichni do výchovy témuž rodiči. Smyslem je důsledná ochrana sourozeneckých vztahů, obzvláště tam, kde již byly narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči a v důsledku toho i mezi rodiči a dětmi.

Je-li dítě svěřeno do společné výchovy, žije i nadále s oběma rodiči společně v jedné domácnosti a patrně i hodlají takto nadále bydlet i v blízké budoucnosti. Pro dítě se po rozvodu jakoby nic nemění a nadále je se svými oběma rodiči v každodenním kontaktu tak, jak tomu bylo před rozvodem. To je typické zejména za situace, kdy nezletilec nabude brzy zletilosti nebo kdy rodiče bydlí dosud společně, poněvadž rodiče nemají zatím vyřešenou bytovou situaci a považují za zbytečné se o péči a výživné na

⁴⁵ Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, str. 67

⁴⁶ Jonáková I.: Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy

krátkou dobu do zletilosti dítěte soudit⁴⁷. Poměry rodičů zůstanou v podstatě stejné, jako kdyby k rozvodu manželství nedošlo. Společná výchova přichází do úvahy zvláště u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, kdy rodiče mají vůli i schopnost se dohodnout a zmírnit na minimum jakékoli další dopady rozvodu, a to zejména na děti⁴⁸. Rodiče jsou schopni se domluvit i na tom, kdo a jakým způsobem bude hradit náročnější předměty dlouhodobé spotřeby jako např. zimní bundy, boty, sportovní vybavení. Z výše uvedeného se lze domnívat, že společná výchova patrně trvá pouze po nějakou určitou dobu (např. do zletilosti dítěte nebo než si druhý z manželů najde nové bydlení). Pokud by ovšem trvala déle, stojí za zvážení, zda skutečně existoval mezi manžely rozvrat takové intenzity, že muselo k rozvodu dojít⁴⁹. Většinou jde ale o případy výjimečné, týkající se hlavně dětí blízkých věku dospělosti.

Jde-li o střídavou výchovu, pobývá dítě u každého rodiče po určitý časový úsek, dítě tedy střídá dvě různá výchovná prostředí. Soud vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích. Zákon neupravuje, jak často by mělo střídání probíhat. V praxi se objevují týdenní, dvoutýdenní i měsíční intervaly. Délka pobytu by měla být závislá na věku dítěte, vzdálenosti bydliště rodičů, atd. Je možné, že se rodiče domluví i na kratších intervalech, než je týden. Soud by měl dohodu rodičů vždy respektovat, pokud je jejich shodná vůle v souladu se zájmem dítěte⁵⁰. Otázkou zůstává, zda se rodiče musí na střídavé péči dohodnout nebo zda je možné, aby ji soud nařídil bez souhlasu druhé strany. Pokud se nedohodnou, určuje rozsah styku soud. Ústavní soud se k této problematice vyjádřil ve svém nálezu ze dne 27.1.2005 sp. zn. I. ÚS 48/08 tak, že *„svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých problémů“*⁵¹.

Podle § 26 odst. 5 ZoR *soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní. Z 90 % jsou dnes děti*

⁴⁷ Dvořáková Závodská J., Francová M.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, str. 19

⁴⁸ Plecítý V., Skřejpek M., Salač J., Šíma J.: Základy rodinného práva, str. 46

⁴⁹ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 129

⁵⁰ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 64

⁵¹ Dvořáková Závodská J., Francová M.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, str. 16

svěřovány do péče matek, zbytek do péče otců či jiných příbuzných⁵². Ale ať už je dítě svěřeno do péče matky nebo otce, vždy se jedná o ztrátu plnohodnotného vztahu s druhým rodičem.

Názory dětských psychologů a pediatriů na střídavou výchovu se různí. U dětí je psychické zpracování rozvodu procesem trvajícím nejméně rok až dva, důsledky stresu lze pozorovat pubertě i na začátku dospělosti⁵³. Nežije-li dítě dále po rozvodu s oběma rodiči, tedy není svěřeno jim oběma do společné výchovy, může být pro něj těžké přijmout fakt, že žije jen s jedním rodičem, tedy v neúplné rodině, ačkoliv se s druhým rodičem pravidelně stýká. Díky střídavé výchově žije dítě delší časový úsek vždy u jednoho z rodičů. Není pro něj lehké zvyknout si na život ve dvou domácnostech, dvou domovů, ale i na střídání dvou okruhů svých přátel a různých prostředí. Prostředím se má na mysli nejen dům, byt, pokoj, ale i hřiště, osoby jako kamarádi, učitelé⁵⁴. Na rozdíl od jiných autorů je JUDr. V. Plecítý toho názoru, že v případě střídavé výchovy má dítě často i dvě školy⁵⁵. U starších dětí patrně nepřichází v úvahu, že by navštěvovaly dvě různé střední školy, poněvadž střední školy nejsou všechny stejné, liší se svým zaměřením či odborností. Ztěžuje ale představitelné, že by dítě navštěvovalo dvě různé základní školy. Střídavá absence jak v jedné, tak v druhé škole by neměla dobrý vliv už na hodnocení dítěte, pokud by vůbec alespoň v jedné ze škol pro velký počet zameškaných hodin vůbec mohlo být hodnoceno. Za těchto okolností by těžko navazovalo kamarádské a přátelské vztahy, když by se svými kamarády nepobývalo pravidelně. Obzvlášť pro mladší děti to může být problémem už jen to, aby si navykly na rytmus pobývat určitou dobu u matky a určitou dobu u otce. Kromě zmíněné obtížnosti vytváření přátelských vazeb to má za důsledek i narušení jeho školních, kulturních či sportovních aktivit, jelikož nemůže s přesnou pravidelností navštěvovat zájmové kroužky či se věnovat oblíbenému sportu právě v době, kterou tráví s druhým z rodičů. Objevují se i názory, že střídavá výchova má jak pro oba rodiče, tak i dítě jisté výhody. Mezi pozitiva střídavé výchovy její zastánci řadí to, že rodič si lépe může plánovat zaměstnání, dovolenou nebo že otcové udržují s dětmi intenzivní hodnotný vztah, těší se skutečné důvěře svých dětí a prožívají s nimi opravdovou blízkost⁵⁶. Dítě

⁵² Černá P.: Rozvod, otcové a děti, str. 37

⁵³ Jonáková I.: Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ Plecítý V. a kol.: Základy rodinného práva, str. 46

⁵⁶ Černá P.: Rozvod, otcové a děti, str. 40

se sice asi rozvodem svých rodičů velmi trápí, ale fakticky neztrácí ani jednoho z nich a střídavě s každým žije. Za základní kritéria pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy jsou uváděny zejména přijatelné sociální a prostorové poměry (tím se rozumí především docházka do stejné školy), spolupráce rodičů, neovlivňování dítěte ze strany jednoho rodiče v neprospěch rodiče druhého a nezasahování ze strany třetích osob, především noví partneři rodičů či prarodičů by neměli do střídavé výchovy zasahovat⁵⁷.

Rozhodování soudu o společné či střídavé výchově není jednouché. Kromě zákonem požadovaného zájmu dítěte by měl soud brát na ohled i na další okolnosti výše uvedené.

3.8.3 Výživné dětí po rozvodu rodičů

S určením, komu bude dítě svěřeno do výchovy, určí soud zároveň, jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Z toho plyne, že by měl soud stanovit konkrétní výši oběma rodičům, tedy i rodiči, který bude mít dítě svěřeno do výchovy. V praxi dochází k tomu, že bývá stanovena konkrétní částka výživného pouze tomu rodiči, kterému dítě do výchovy svěřeno nebude, jelikož s faktickou vyživovací povinností druhého rodiče se samozřejmě počítá⁵⁸.

Je věcí názoru, zda i v případě svěřeni dítěte do společné výchovy obou rodičů, bude taktéž soud rozhodovat o výživném, a to tak, že výživné nestanoví vůbec nebo určí konkrétní částky oběma rodičům. Někteří autoři zastávají názor, že je možné o výživném rozhodovat i v případě společné výchovy a to jednak proto, že s rozhodováním o výchově je rozhodování o výživném vždy velmi úzce spojeno a rovněž z toho důvodu, pokud by proti jednomu z rodičů byl veden výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, bylo by dítě zvýhodněno zajištěním druhé třetiny mzdy povinného⁵⁹. Zastánci opačného názoru vylučují u společné výchovy stanovení výživného, neboť právě ve společné výchově je zahrnuta i společná úhrada materiálních potřeb dítěte⁶⁰.

⁵⁷ Jonáková I.: Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy

⁵⁸ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 128

⁵⁹ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 65

⁶⁰ tamtéž

3.8.4 Styk rodičů s dítětem

Problematika styku rodičů s dítětem už tolik sice nesouvisí s mým tématem diplomové práce, přece jen bych se o ní k závěru této kapitoly chtěla aspoň krátce zmínit. Styk rodičů s dítětem upravuje § 27 ZoR:

- (1) *Dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu.*
- (2) *Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.*

Zákon ponechává otázku styku rodičů s dítětem pouze a jen na rodičích samotných, kteří tak mohou dohodnout časové možnosti styku rodiče, kterému dítě nebylo svěřeno do péče. Soud zasahuje do otázky styku rodičů s dítětem až tehdy, pokud nejsou rodiče schopni se dohodnout nebo že jejich dohoda neodpovídá zájmu dítěte, který jak v otázce svěřeni dítěte do výchovy, tak i zde je hlavním kritériem. Skutečnost, že rozvedení rodiče nejsou schopni dohodnout se na styku s dítětem, lze považovat za nejzávažnější negativní důsledek rozvodu⁶¹. Co se týče bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, musí být naplněna určitá míra, a to sice, že k bránění dochází opakovaně a bezdůvodně. Změnou poměrů (clausula rebus sic standibus) je třeba rozumět „kvalifikované bránění ve styku s dítětem“, která umožňuje vynést nové rozhodnutí o výchovném prostředí⁶². Blíže ji vymezuje § 28 ZoR, který stanoví, že pokud se změni poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti.

Podle § 27 odst. 3 ZoR soud omezí nebo zakáže styk dítěte s rodičem, jestliže je to nutné v zájmu dítěte. Jedná se o závažný zásah do výkonu rodičovské zodpovědnosti. Důvodem je vyvolání jakéhokoliv negativního vlivu na zájem nezletilého dítěte, např. ohrožení tělesného a / nebo duševního zdraví nezletilého dítěte, nebo že rodič trpí přenosnou chorobou, ale také negativní výchovné působení na nezletilé dítě. Omezení může spočívat také v tom, že soud rozhodne o uskutečňování styku rodiče s dítětem za přítomnosti druhého z rodičů nebo jiné osoby, která musí být přesně specifikována⁶³.

⁶¹ Hrušáková M., Králíčková Z.: České rodinné právo, str. 133

⁶² Radvanová S., Zuklínová M.: Kurs občanského práva – Instituty práva rodinného, str. 68

⁶³ Plecítý V.: Zákon o rodině, str. 27.

Podle § 27 odst. 4 ZoR *může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci, vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině*. Toto právo je vyjádřením zásady, že je ku prospěchu dítěte se stýkat se všemi členy rodiny, kteří k němu mají blízký citový vztah, a naopak, k nimž má dítě pevně vybudovány pevné citové vazby⁶⁴.

⁶⁴ Holub M. a kol.: Zákon o rodině – komentář, str. 82

4 PŘEDPOKLADY ROZVODU V RAKOUSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

4.1 Vznik manželství a jeho podstata v právním smyslu podle ABGB

Český zákon o rodině a rakouský ABGB v § 44 definují manželství rozdílně. Z pohledu rakouského zákonodárce se rodinné poměry zakládají manželskou smlouvou, ve které dvě osoby různého pohlaví prohlásí žít v nerozlučném soužití, zplodit děti, vychovávat je a vzájemně si pomáhat⁶⁵. Tato téměř dvě stě let stará definice manželství (§ 44 ABGB se od vydání ABGB „nedotkla“ žádná z novel) neodpovídá zas až tolik současnému stavu. Modernější definice manželství v současné době charakterizují manželství např. jako právně uznané soužití dvou osob různého pohlaví s cílem zplodit děti, vychovávat je a vzájemně si pomáhat⁶⁶. Podstatné znaky manželství podle rakouské právní úpravy tedy zůstávají neměnné: různé pohlaví manželů, zplození dětí a jejich výchova⁶⁷. Není kladen až takový důraz na „nerozlučné soužití“. Rozvodovost manželství stoupá rok od roku i v Rakousku (blíže kapitola 5).

Jak by mělo podle rakouského zákonodárce „správné“, fungující, nezaviněné manželství vypadat, vyplývá z §§ 44 až 90 ABGB. Podstata manželství, jak ji lze z těchto ustanovení dovodit, spočívá v manželském soužití. Manželé ovšem mohou mít rozdílné pohledy na způsob a intenzitu společného života. Měli by se snažit o vytvoření společného soužití, obzvlášť vedení domácnosti a společnou výdělečnou činnost pod vzájemným zohledněním a zohledněním blaha dětí. Podle platného právního pojetí je manželské soužití charakterizováno jako duševně-psychické soužití manželů⁶⁸. Především je požadována oboustranná účast na duševním a citovém životě partnerů, vytvoření vzájemné důvěry mezi oběma manžely, povinnost k intimnímu životu a ke slušnému jednání. Manželé by si měli podle okolností vzájemně pomáhat a být si oporou – jak v duchovním, tak v materiálním smyslu. Na tomto místě je třeba zmínit, že některé manželské povinnosti nemohou být porušeny, jestliže se jich manžel zřekne, jako je tomu např. u povinnosti k intimnímu životu, k výchově potomků nebo ke společnému bydlení.

⁶⁵ Die Familienverhältnisse werden durch den Ehevertrag gegründet. In dem Ehevertrage erklären zwei Personen verschiedenen Geschlechtes gesetzmäßig ihren Willen, in unzertrennlicher Gemeinschaft zu leben, Kinder zu zeugen, sie zu erziehen, und sich gegenseitigen Beistand zu leisten.

⁶⁶ Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, str. 402

⁶⁷ Schwimman M.: Praxiskommentar zum ABGB, str. 131

⁶⁸ Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 61

Práva a povinnosti manželů podle § 89 ABGB jsou stejná. Toto ustanovení stojí na myšlence partnerství, které se v podstatě zakládá na rovnoprávnosti manželů v kombinaci se svobodou společného utváření manželského soužití⁶⁹. K vzájemným manželským povinnostem, které vycházejí ze společného soužití manželů, řadí zákonodárce v § 90 ABGB zejména povinnost ke společnému bydlení, k věrnosti, ke slušnému chování a povinnost ke vzájemné pomoci. V § 91 ABGB je k povinnostem vyplývající z manželství doplněno, že manželé by měli společně vytvořit manželské soužití, obzvláště vedení společné domácnosti a výdělečné činnosti pod vzájemným respektováním a respektování blaha dětí. Manželé jsou tedy vzájemně zavázáni k manželskému soužití. Podle převládajícího názoru je ustanovení § 90 ABGB obsahově stejné s pojmem „nerozlučné soužití“. Výslovně uvedeným povinnostem odpovídají práva manželů.

Pouze tyto práva a povinnosti jsou upraveny kogentně. V ostatním podléhají dispozici manželů, odpovídající zásadě „rodinné autonomie“⁷⁰. Zákonem uvedené povinnosti je třeba dále blíže vysvětlit. Předpoklady každého fungujícího manželského soužití podle převládajícího pojetí je odpovídající duševní soužití, charakterizované judikaturou jako vzájemná účast na duševním životě partnera.

Intimní život manželů je dle slov zákona podřazen pod povinnost být si věrni. Nevztahuje se jen na sexuální oblast, ale na všechno, co by mohlo citlivě narušit vztah důvěry mezi manžely. Úzce s tímto souvisí také povinnost podat partneru vysvětlení o důležitých osobních okolnostech, na kterých má druhý z manželů vážný zájem, z důvodů pro něj vyplývajících podstatných informací. Dohoda o sexuální volnosti je v každém případě z důvodů protiprávnosti neúčinná.

Významnou manželskou povinností je povinnost zplodit děti a jejich výchova.

Manželé jsou také zavázáni ke společnému bydlení, což znamená, že by měli žít ve společné domácnosti. Jen výjimečně nemusí být tato povinnost požadována. Užívají-li byt pouze z čistě pracovních důvodů, nejedná se o společné bydlení manželů.

Povinnost k vzájemné pomoci se rozumí očekávaná pomoc a podpora mezi manžely, jak ve smyslu materiálním (vedení domácnosti, obstarání výživy, opravy

⁶⁹ Die Rechtslage der persönlichen Ehwirkungen ist geprägt durch den Partnerschaftsgedanken, der im wesentlichen auf der Gleichberechtigung der Ehegatten in Kombination mit der Freiheit einvernehmlicher Gestaltung der Lebensgemeinschaft durch die Gatten fußt. (Schwimman M.: Praxiskommentar zum ABGB, str.141)

⁷⁰ Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, str. 422

v domácnosti potřebné, péče v případě onemocnění, atd.), tak ve smyslu imateriálním (psychická podpora ve všech životních situacích, udílení rad, slova uznání, útěchy,...). Tato povinnost rovněž zahrnuje výchovu dětí, přenechání prostor partnerovi pro jeho živnost, nebo udržení sociálně-právní nároky na zaopatření⁷¹.

Co se týče povinnosti ke slušnému chování mezi manžely, požaduje zákon od partnerů slušné a láskyplné zacházení, oboustranné respektování, zřetel i na blaho dětí a přistupovat k sobě se zdvořilostí. Tato povinnost také přikazuje vyvarování se nadávek a fyzického násilí.

Práva a povinnosti manželů jsou dány již s uzavřením manželství a končí teprve až s jeho zánikem, tedy s rozvodem. Některé povinnosti, jako např. povinnost ke slušnému chování nebo ke vzájemné pomoci, existují také tehdy, pokud manželé již spolu nežijí.

V právní úpravě uzavírání manželství podle ABGB je dodnes zakotven institut zasnoubení. Podle § 45 ABGB je zasnoubením oboustranný slib dvou osob různého pohlaví v budoucnu uzavřít manželství. Právní forma zasnoubení není zákonem stanovena. Každý ze snoubenců může bez udání zvláštního důvodu zasnoubení zrušit. Nese-li snoubenec vinu na zrušení zasnoubení, je povinen nahradit druhému škodu, kterou zrušením způsobil, např. vynaložené výdaje na přípravu svatby a zařizování společné domácnosti. Nenahrazuje se nehmotná škoda a ušlý zisk⁷².

Samotné uzavření manželství je upraveno v manželském zákoně. Podrobnosti uzavření sňatku jsou blíže uvedeny v zákoně o osobním stavu (Personenstandsgesetz). Manželství může vzniknout podle § 15 odst. 1 EheG, jen pokud je uzavřeno před matrikářem⁷³. Podle odst. 2 citovaného ustanovení je matrikářem i ten, který sice matrikářem není, ale úřad matrikáře veřejně vykonává a manželství je zapsáno do knihy manželství⁷⁴. Manželství se tedy uzavírá tak, že snoubenci osobně a při současné přítomnosti prohlásí před matrikářem, že chtějí spolu vstoupit do manželství (§ 17 EheG). Rakouská právní úprava připouští pouze formu obligatorního občanského sňatku, i přesto, že převážná část obyvatel v Rakousku jsou katoličtí křesťané, není tak jako v České republice v zákoně zakotvena forma církevního sňatku. Snoubenci mohou

⁷¹ Schwimann M.: Praxiskommentar zum ABGB, str. 143

⁷² Schwimann M.: Familienrecht, str. 6

⁷³ Eine Ehe kommt nur zustande, wenn die Eheschließung vor einem Standesbeamten stattgefunden hat

⁷⁴ Als Standesbeamter im Sinne des Abs. 1 gilt auch, wer, ohne Standesbeamter zu sein, das Amt eines Standesbeamten öffentlich ausübt und die Ehe in das Ehebuch eingetragen ist.

sice tedy uzavřít církevní sňatek, ale pokud mu nepředchází nebo občanský sňatek, zůstává sňatek církevní bez právních následků⁷⁵.

4.2 Současná rakouská právní úprava rozvodu

Úprava rozvodu v Rakousku je obsažena v EheG, který na území Rakouska začal platit v červenci 1938⁷⁶. Na území Rakouska bylo po staletí manželství pevně spojeno s církevními pravidly. Většina obyvatelstva se hlásila ke katolicko-křesťanskému vyznání. Upevnění kanonického práva, podle kterého nebyl přípustný rozvod pro katolíky, se po staletí potýkalo s kritikou a bojem liberálních a sociálně demokratických kruhů pod heslem „Osud z Říma“⁷⁷. Jejich snahy byly až do roku 1938 neúspěšné.

Jak už bylo výše zmíněno, byl rozvod, všeobecně na církvi nezávislý, zaveden až EheG, upravuje vznik a zánik manželství a účinky zániku manželství. Kromě EheG jsou normy týkající se manželství zahrnuty i v ABGB, a to zasnoubení, uzavření manželství, práva a povinnosti manželů za trvání manželství a společné jmění manželů.

Podle § 46 EheG je manželství rozvedeno rozhodnutím soudu a zaniká právní mocí tohoto rozhodnutí. Manželství je možné rozvést na základě jednoho z rozvodových důvodů, kdy k rozvodu dochází proti vůli jednoho z manželů, nebo na základě dohody manželů podle § 55a. Rozvodovým důvodem je chování jednoho z manželů, kterým je manželství narušeno až do skončení všech aspektů a funkcí manželského soužití⁷⁸. K rozvodovým důvodům patří těžký prohřešek jednoho z manželů podle § 49 (tento rozvod bývá také nazýván rozvod kvůli zavinění), ostatní důvody zahrnuté v § 50 – 52 a zrušení společné domácnosti (§ 55). Rakouský zákon zná více důvodů rozvodu než český zákon, kde jediným důvodem je tzv. kvalifikovaný rozvrat. Podle rozsudku Nejvyššího soudu⁷⁹ se u důvodů rozvodu manželství jedná, na rozdíl od neplatnosti a nicotnosti manželství, o určité chování jednoho z manželů po

⁷⁵ Schwimman: Praxiskommentar zum ABGB, str. 476

⁷⁶ Gesetz vom 6. Juli 1938 zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet

⁷⁷ „Das Festhalten am kanonischen Recht, wonach es für Katholiken keine Scheidung dem Band nach gibt, wurde zwar jahrzehntlang von liberalem und sozialdemokratischen Kreisen unter dem Schlagwort ‚Los von Rom‘ heftig bekämpft“ (Deixler-Hübner: Scheidung, Ehe und Lebensgemeinschaft, str. 59)

⁷⁸ Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 60: „Ein Scheidungsgrund ist das Verhalten eines Ehepartners, durch das die Ehe bis hin zur Beendigung sämtlicher Aspekte und Funktionen einer ehelichen Gemeinschaft zerstört wird.“

⁷⁹ OGH 31.1.1973, Schwimman in Schwimman, § 46 Rz 1

uzavření manželství. Žalující manžel může v žalobě uvést více důvodů rozvodu, kterými je pak soud vázán. Předpoklady a účinky manželství musí být podle platného práva posuzovány k časovému okamžiku rozvodu.

Ke zrušení manželství dochází po podání žaloby rozsudkem, jedná-li se o příčiny rozvodu upravené v §§ 49 až 55 EheG, nebo usnesením, byl-li podán oběma manžely návrh na rozvod manželství (§ 55a EheG). Účinky rozhodnutí nastupují s doručením písemného vyhotovení rozhodnutí.

4.3 Rozvod kvůli těžkému prohřešku

Až do 1. ledna 2000 podle EheG spadaly pod skutkovou podstatu těžkého prohřešku (Eheverfehlung) nevěra (§ 47 EheG), odepření zplození potomka (§ 48 EheG) a ostatní způsoby chování v manželství nevhodné, zahrnující i ostatní manželské prohřešky či nedůstojné a nemravné chování obsažené v tehdejší § 49 EheG. Paragrafy 47 a 48 EheG byly novelou Ehegesetz z roku 1999 zrušeny a nově § 49 EheG zahrnuje v sobě všechny tři případy těžkého prohřešku. Toto ustanovení vychází z principu rozvratu i principu zavinění, jelikož skutkovou podstatu § 49 EheG tvoří jak těžký prohřešek, ke kterému došlo vinou jednoho z manželů (subjektivní stránka), tak rozvrácení manželství (objektivní stránka). Zda je manželství objektivně rozvráceno a kdy nastal okamžik rozvratu, představuje právní otázku. Oproti tomu skutkovou otázkou je zjišťováno, zda k zániku manželství došlo zaviněným chováním jednoho z manželů⁸⁰. O zaviněný manželský prohřešek jde tehdy, když chování jednoho z manželů je protiprávní, tedy odporuje povinností vycházející z manželství, a je tomuto manželovi přičítáno. Zavinění může být vyvráceno, pokud manželský prohřešek je reakcí na hrubé chování druhého z manželů, který tak manželství narušuje⁸¹.

Podle současného znění § 49 EheG může manžel požadovat rozvod, pokud druhý z manželů rozvrátil manželství těžkým prohřeškem nebo nedůstojným či nemravným chováním do té míry, že není možné znovuobnovení manželství očekávat. Dále § 49 EheG pohlíží na těžký prohřešek tak, že se manžel na svém partnerovi dopustil tělesného násilí či mu způsobil duševní křivdu. Pod pojem nedůstojné, popřípadě nemravné chování ve smyslu § 49 EheG je zahrnuta např. drogová závislost,

⁸⁰ Deixler-Hübner A.: Scheidung, Ehe und Lebensgemeinschaft, str. 61

⁸¹ Koziol H., Welser R.: Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band I, str. 443

opilství, opakované spáchání trestného činu nebo prostituce⁸². To, že si manžel – ke stěžování druhého manžela – nemůže nebo nechce odvyknout od svých neřestí či rozmarů, jakým je např. kouření cigaret, není dostatečné zdůvodnění pro způsobený rozvrat manželství podle § 49 EheG.

Je nutno odlišovat těžký prohřešek od pouhého „prohřešku“, kdy se manžel chová proti svým manželským povinnostem, které vesměs spoluvytvářejí podstatu manželství. Teprve ale těžký prohřešek je skutkovou podstatou upravenou v § 49 EheG. Celkové chování obou manželů a okolnosti jednotlivého případu musí být vždy zohledněny při rozhodování, zda došlo k těžkému prohřešku nebo nedošlo. Konkrétně jakými prohřešky zavinění rozvodu dochází, EheG neupravuje. Podle judikatury jsou manželé zavázáni k vzájemné úctě, respektování a k řádné snaze vytvořit druhému manželovi snesitelné soužití⁸³. Těžká porušení těchto povinností, která vedou k odcizení se manželů, představují rovněž těžký prohřešek. Také některé lehčí prohřešky představují důvod rozvodu, když jsou po delší dobu opakovány a vedou tak tedy stejně k psychické vyčerpanosti druhého manžela.

V praxi mezi časté příklady těžkého prohřešku ve smyslu § 49 EheG patří citová ztráta k druhému partneru, pomluvy, nadávky, tělesné a psychické týrání, nevěra a jiné prohřešky nezahrnuté v definici nevěry, bezdůvodné odepření manželského sexuálního života, nevěnování se partnerovi ve volném čase, hrubé a dlouhodobé zanedbání společné domácnosti, atd.

Z judikatury vyplývají jako těžké prohřešky následující způsoby chování:

a) Trestná činnost

Odsouzení manžela kvůli trestnému činu, jako je např. krádež, podvod, atd., představuje těžký prohřešek. Pokud ovšem druhý manžel souhlasil se spácháním zločinu nebo se dokonce na něm podílel, nemůže tuto skutečnost uplatnit jako těžký prohřešek.

b) Svévolné zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů (Ehegemeinschaft)

Úmyslné opuštění společného bytu manželů je též těžkým prohřeškem. To platí i v případě, když manžel svému partnerovi brání v přístupu do jejich bytu. Takovéto

⁸² Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform, str. 62

⁸³ Fritsch, Maurer: Ehe und Scheidung auf österreichisch, str. 120: „Allgemein heißt es in der Rechtsprechung, daß die eheliche Gemeinschaft zur gegenseitigen Achtung, Rücksichtnahme und zum ehrlichen Bemühen, dem anderen Ehepartner das Zusammenleben erträglich zu gestalten, verpflichtet.“

jednání je považováno za rušení držby. Manžel může být za zvláštních okolností oprávněn opustit byt, když mu druhý manžel ubližuje, vážně vyhrožuje, apod. I když manžel oprávněným způsobem zruší bezpodílové spoluvlastnictví manželů, ale přesto na manželství trvá, tedy nepodá žalobu na rozvod manželství, setrvává dál v pokračování manželství a je patrně odhodlán manželé odpustit. Povinnost k znovuoobnovení bezpodílového spoluvlastnictví manželů nastává tehdy, když ten manžel, který nese vinu na jeho zrušení, napraví rozhodujícím způsobem své chování a vážně vyjádří vůli na pokračování manželství.

c) Porušení péče o rodinu

Zanedbání vyživovací povinnosti vůči manželu a dětem je také přičítáno pod těžký prohřešek jako důvod rozvodu. O zanedbání vyživovací povinnosti jde tehdy, když povinná osoba k vyživovací povinnosti svou povinnost plní jen v malé míře, vůbec nebo se nachází v neuspokojivé pracovní situaci a nemá dostatečné příjmy. Naopak není manželským pochybením, když je obživa odepřena z důvodu, že druhý z manželů bezdůvodně zrušil bezpodílové vlastnictví manželů. Vyživovací nárok vůči dětem není těžkým prohřeškem dotčen.

d) Zanedbání domácnosti

O tento všeobecně těžký prohřešek jde pokaždé, když se jedná o špatné, dlouhodobě trvalé a na zlomyslnosti založené zanedbání. O těžký prohřešek jako rozvodový důvod může rovněž jít tehdy, jedná-li se o značný nepořádek ve vedení domácnosti nebo těžké nedostatky, co se týče dohledu dětí (např. časté zanechávání jich doma samotných). Důsledky vlastní výdělečné činnosti manželky projevující se na vedení domácnosti nemohou být hodnoceny jako manželský prohřešek, pokud manžel souhlasí s výdělečnou činností své ženy.

e) Porušení povinnosti k přispění pomoci

Manželé jsou zavázáni vzájemně si pomáhat, musí tedy společně zajistit v každém ohledu blaho rodiny. Těžké porušení této povinnosti se např. dopustí jeden z manželů, když se bezdůvodně odepře podílet na vedení a udržení provozu domácnosti z ekonomického hlediska. Samozřejmě je také manžel zavázán podle svých možností pečovat a starat se o partnera, pokud je nemocný, tělesně či duševně postižený.

f) Porušení manželské věrnosti

Porušení této povinnosti představuje stýkání se manžela s osobou jiného pohlaví i přesto, že není jejich pohlavní styk prokazatelný. Přátelsky založený, pro manželství neškodný styk s osobou opačnou pohlaví, nepředstavuje manželský prohřešek, pokud se vše drží v rámci zvyklostí a slušného chování. Na druhou stranu ač sice neškodné, ale proti vůli druhého partnera pokračující a mírou přesahující stýkání partnera s osobou opačného pohlaví může být rovněž pokládán za manželský prohřešek. K tomu postačí, že chování manžela vyvolává u jeho partnera podezření, že manželství je narušeno. Povinnost věrnosti zahrnuje také opomenutí všeho, co by mohlo vzbudit zdání mimomanželského vztahu. Nevěra v manželství představuje nejen klasický, ale zároveň také jeden z nejzávažnějších důvodů rozvodu. Každý další sexuální mimomanželský styk představuje už jen těžký prohřešek, ale nikoli již nevěru.

Podle § 194 rakouského trestního zákona (Strafgesetzbuch, StGB), který platil do 28.2.1997, byl ten, kdo své nebo cizí manželství narušil nevěrou, potrestán odnětím svobody až na 6 měsíců nebo peněžitým trestem do výše 360tídenní sazby. Nevěru definoval § 194 StGB jako „*vykonání mimomanželského pohlavního styku proti vůli druhého manžela*“⁸⁴. Tato skutková podstata byla naplněna také tehdy, pokud měl někdo pohlavní styk s osobou, se kterou nežil ve svazku manželském nebo s osobou, která již vstoupila do platného manželství. Pachatel byl stíhán na žádost druhého manžela. Ten ale k žádosti nebyl oprávněn, jestliže s nevěrou souhlasil nebo jí očividně umožnil či ulehčil. Manžel, který narušil manželství nevěrou, nebyl potrestán, pokud druhý manžel projevil zájem s ním nadále žít. Kdo chtěl svého manžela kvůli jeho nevěře stíhat, musel jeho mimomanželský styk dokázat. Toto dokazování bylo v praxi složité, nestačilo pouhé podezření, že manžel svému partnerovi není věrný. Mezi důkazy přicházející v úvahu patřilo např. přiznání jedné ze zúčastněných osob, těhotenství manželky, která svého manžela podvedla, nebo manžel musel dokázat, že není otcem manželčina dítěte, popřípadě manželka musela prokázat, že její manžel strávil s třetí osobou noc doma nebo v hotelovém pokoji⁸⁵. Poměrně dlouho bylo

⁸⁴ Deixler-Hübner A.: Scheidung, Ehe und Lebensgemeinschaft, str. 48

⁸⁵ Fritsch B., Maurer E.: Ehe und Scheidung auf österreichisch, str. 60

zrušení § 194 StGB diskutováno. Došlo k němu až se souhlasem poslanců z ÖVP⁸⁶ novelou trestního zákona, která vstoupila v platnost 1.3.1997.

Nevěra není už tzv. „absolutním důvodem“ rozvodu, jak tomu bylo do roku 2000. Byla-li tehdy nevěra prokázána, odůvodňovala rozvod v každém případě, a to nezávisle na jeho znovuoobnovení⁸⁷.

g) Bezcitnost, opomenutí, urážky

Je často obtížné stanovit, zda spory a vzájemná ublížení představují už důvod k rozvodu nebo jsou jen nepatrné povahy a přirozeně se vyskytující ve všech manželstvích. Hrubé urážky či nadávky a především urážení partnera v přítomnosti příbuzných tvoří těžké prohřešky v manželství. Nevěnuje-li se manžel ve svém volném čase manželce a svým dětem, je rovněž dán důvod k rozvodu. Podle názoru Nejvyššího soudního dvoru je každý zavázán rozdělit svou práci tak, aby také odpovídající čas věnoval svému partnerovi a dětem. Nevyhledává-li manžel kontakt se svým partnerem a se svými dětmi, žije-li jen pro své zájmy, narušuje tak své manželství. Každý manžel má nárok na to, být svým partnerem před všemi ostatními osobami upřednostňován, rovněž také oproti vlastním příbuzným.

h) Týrání

Neúnosné fyzické i psychické týrání druhého manžela představuje v každém případě těžký prohřešek, který opravňuje podat žádost o rozvod. Formy „lehčího“ týrání tvoří rovněž těžký prohřešek, dějí-li se opakovaně.

i) Odepření pohlavního styku

Zásadně opravňují jen vyloženě nutné důvody k odepření pohlavního styku. Důvody pro to mohou být již zmiňované urážky. Odepření pohlavního styku je oprávněno v situacích, kdy se manžel v opilém stavu nebo po předcházející hádce a týrání snaží přinutit svého partnera k pohlavnímu styku. Jen ve vytrvalém a bezdůvodném odepírání pohlavního styku spočívá těžký prohřešek, ne v pouze příležitostném, tělesně či duševně odůvodněném neplnění manželské povinnosti.

⁸⁶ Österreichische Volkspartei

⁸⁷ Deixler-Hübner A.: Scheidung, Ehe und Lebensgemeinschaft, str. 60

Vedle těchto klasických prohřešků jsou dále často v praxi uváděny další jednotlivé případy způsobující manželské problémy, např. opilství, porušení listovního tajemství, nadměrná hráčská vášeň, ztráta pochopení ohledně profesních, duševních či kulturních zájmů druhého manžela, zanedbávání čistoty, odposlechy druhého manžela, stálé malicherné výtky, pobuřování, apod.

Rozvod podle § 49 věty třetí EheG může být vyloučen, pokud partner, který je těžkým prohřeškem poškozen, spáchal rovněž manželský prohřešek a není tedy k žádosti o rozvod z morálního hlediska ospravedlněn. Z § 56 EheG vyplývá další skutečnost vylučující rozvod, a to, že poškozený manžel svému partnerovi těžký prohřešek promine nebo ho nepocituje tak, že by jím bylo manželství rozvráceno. Promine-li manžel svému partnerovi těžký prohřešek, musí mít vůli dále v manželském svazku setrávat. Rozvod může být vzdáním se vyloučen. Je-li tedy již žádost o rozvod podána, může se jí manžel zříci. Toto zřeknutí se ovšem stahuje na podanou žádost, nemůže se ale vztahovat na žádost podanou do budoucna, což by tak odporovalo dobrým mravům ve smyslu § 879 ABGB⁸⁸. Taková žádost by byla považována za nicotnou.

4.4 Rozvod z ostatních důvodů podle § 50 – 52 EheG

Tyto důvody neupravují všeobecnou podstatu rozvrácení manželství, ale jen specifické důvody rozvratu (Zerrütungsgründe). Jsou dány tehdy, pokud nenapravitelný rozvrat manželství byl způsoben nezaviněnými okolnostmi přesně popsány v ustanovení § 50 – 52 EheG. Jedná se o chování zakládající se na duševním narušení (auf geistiger Störung beruhendes Verhalten) a duševní nemoc partnera (Geisteskrankheit), jejichž následkem je trvalý rozvrat manželství, nebo o přenosnou či odpor vzbuzující nemoc (ansteckende oder ekelerregende Krankheit), jejíž vyléčení není v dohledné době očekáváno.

⁸⁸ Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band I, str. 445

a) Chování zakládající se na duševním narušení (§ 50 EheG)

Podle § 50 je manžel oprávněn k rozvodu, jestliže jeho partner rozvrátil manželství objektivně svým chováním spočívající v narušení manželství tak, že obnovení manželství odpovídající běžnému manželskému soužití není možné očekávat⁸⁹. Je nutné zdůraznit, že toto jednání je nezaviněné, poněvadž se zakládá na duševním narušení osoby druhého manžela. Přesto subjektivní znak spočívá v závažném poškození projevu a kontroly vůle poškozeného, která ale ještě nevede ke zrušení manželství a nemusela ještě dosáhnout stupně nepřičetnosti⁹⁰. Nejedná se tedy o manželský prohřešek ve smyslu § 49 EheG. „Duševní narušení“ nepředstavuje ovšem duševní nemoc, manželství je však tak hluboce rozvráceno, že jeho zlepšení není v budoucnu očekáváno. Zahrnuje jak těžké duševní onemocnění, tak rovněž takové odchylky lehčího druhu, které poškozují schopnost ovládnout se, a tím je manželství podstatně narušeno⁹¹. Manželství rozvrácené z důvodu duševního narušení je rozvedeno dokonce i tehdy, vyléčí-li se manžel ze svého duševního narušení, ale obnovení manželství ani za této situace opravdu již nelze očekávat.

Jako duševní narušení je v judikatuře jmenována např. hysterie, melancholie, psychoneuróza, lehčí psychopatické stavy, hádavost ze žárlivosti či porušení povinnosti věrnosti z nymphomanie, neovlivnitelná závislost na alkoholu, drogová závislost, apod.

b) Duševní nemoc (§ 51 EheG)

Zde je myšlena skutečně duševní nemoc v lékařském smyslu. Nemoc musí ale dosáhnout takového stupně, že duševní soužití manželů je zrušeno a není možné jeho obnovení⁹². Může být ale narušeno už dříve a to např. dlouhodobým pobytem nemocného manžela v ústavu nebo není-li schopen se zřetelně vyjadřovat.

⁸⁹ § 50: Ein Ehegatte kann Scheidung begehren, wenn die Ehe infolge eines Verhaltens des anderen Ehegatten, das nicht als Eheverfehlung betrachtet werden kann, weil es auf einer geistigen Störung beruht, so tief zerrüttet ist, daß die Wiederherstellung einer dem Wesen der Ehe entsprechenden Lebensgemeinschaft nicht erwartet werden kann.

⁹⁰ Rummel P.: Kommentar zum ABGB, str. 39

⁹¹ „Geistige Störung umfasst sowohl schwere Geisteskrankheiten als auch solche Anomalien leichterer Art, die die Willenssteuerung im Bereich des ehewidrigen Verhalten erheblich beeinträchtigen“.
(Schwiman M.: Familienrecht, str. 28)

⁹² § 51 EheG: Ein Ehegatte kann Scheidung begehren, wenn der andere geisteskrank ist, die Krankheit einen solchen Grad erreicht hat, daß die geistige Gemeinschaft zwischen den Ehegatten aufgehoben ist, und eine Wiederherstellung dieser Gemeinschaft nicht erwartet werden kann.

Jako duševní nemoc přicházejí v úvahu psychické nemoci v lékařském smyslu, např. schizofrenie, oligofrenie (imbecilita nebo idiotie) nebo demence vysokého stupně. Nemoc nemusí být zcela nevyléčitelná, aby opravňovala žádost o rozvod podle § 51 EheG. K podání žádosti však postačí, že vyléčení nemoci je nepředvídatelné, ale i tak existuje šance na zlepšení psychického stavu, nebo že zlepšení v určité fázi již nastalo, aby opět soužití mohlo fungovat⁹³.

c) Přenosná či odpor vzbuzující nemoc (§ 52 EheG)

Důvodem k rozvodu je podle § 52 EheG rovněž nenapravitelný rozvrat manželství, jehož příčinou je přenosná či odpor vzbuzující nemoc druhého partnera, jejíž zlepšení se nedá v dohledné době předpokládat⁹⁴. Ač to v textu zákona není výslovně řečeno, předpokládá podle převládající teorie také § 52 EheG nenapravitelný rozvrat manželství, způsobený přenosnou či odporem vzbuzující nemocí.

Přenosná nemoc musí být tak závažná, že skutečně ohrožuje život zdravého partnera nebo představuje pro něj nebezpečí trvalé a vážné újmy na jeho zdraví⁹⁵. Jako příklad lze uvést lepru, pohlavní nemoci, AIDS, apod. Nelze mezi ně zařadit nemoci z nachlazení nebo dětské nemoci. V důsledku požadavku trvalosti nepatří rovněž do skupiny přenosných nemocí akutní nemoci, jako je cholera, tyfus nebo skvrnitý tyfus. Rovněž dědičné nemoci jsou z pojmu přenosné nemoci vyloučeny.

Je sporné, zda i nemoc vzbuzující odpor musí být také tak závažná jako přenosná nemoc. Odpudivost nemoci musí z její „fyzické vlastnosti“ vyplývat, ne ze závažnosti nebo nedostatku péče. Může v tomto případě jít o odpudivé následky operace, ne ale o neschopnost k pohlavnímu styku v důsledku operace, tělesné znetvoření či zohavení⁹⁶. Pro posouzení, zda nemoc opravdu vzbuzuje odpor, je třeba posoudit objektivní měřítko než brát v úvahu individuální citlivost zdravého partnera. Možnost uzdravení nebo zánik nakažlivé nemoci ubírá nemoci charakter důvodu k rozvodu.

⁹³ Rummel P.: Kommentar zum ABGB, str. 41

⁹⁴ § 52: Ein Ehegatte kann Scheidung begehren, wenn der andere an einer schweren ansteckenden oder ekelerregenden Krankheit leidet und ihre Heilung oder die Beseitigung der Ansteckungsgefahr in absehbarer Zeit nicht erwartet werden kann.

⁹⁵ Rummel P.: Kommentar zum ABGB, str. 41

⁹⁶ Rummel P.: Kommentar zum ABGB, str. 41

4.5 Klausule tvrdosti

Na tomto místě je nutné zmínit se o tzv. „klausuli tvrdosti“ (Härteklause) obsažené v § 54 EheG. V případech §§ 50 až 52 EheG nemůže být manželství rozvedeno, pokud žádost o rozvod není morálně přípustná. Nemocný manžel má tedy právo rozvodu odporovat, pokud by jím byl neobvykle tvrdě dotčen. Přesto však v této situaci soudce bude při svém rozhodování posuzovat bližší okolnosti případu, zahrnující délku trvání manželského svazku, věk obou manželů a příčinu onemocnění. Podle převládající teorie a judikatury způsobil-li manžel požadující rozvod svému partnerovi to, že onemocněl, chybí mu vždy morální odůvodnění k podání žádosti o rozvod. Žádost o rozvod je nezbytné odmítnout i tehdy, pokud lze očekávat, že fyzická a duševní péče zdravého manžela by mohli vést k obnovení duševně-psychického soužití. Klausuli tvrdosti však nelze použít a manželství nebude rozvedeno za stavu , pokud domácí soužití manželů netrvá už šest let.

Ve srovnání s českým zákonem o rodině neobsahuje EheG žádnou „klausuli tvrdosti“, již by byly chráněny před rozvodem nezletilé děti. To považuji v dnešní době obzvlášť za nedostačující, jelikož i děti trpí rozvodem rodičů stejně, ne-li víc než nemocný manžel stížený výše uvedenými nemocemi.

4.6 Rozvod na základě zrušení společné domácnosti (§ 55 EheG)

Manželství může být také rozvedeno, pokud manželé po dobu minimálně tří let žijí odděleně a manželství je tak hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití (§ 55 odst. 1). Tato tříletá lhůta začíná po obnovení společné domácnosti od dalšího jejího zrušení běžet nově. Podle převládající teorie je společná domácnost zrušena tehdy, když manželé nežijí ve společném bytě⁹⁷. Z judikatury vyplývá, že není naplněním této skutkové podstaty to, když manželé žijí odděleně z pracovních důvodů, kvůli nepříznivé bytové situaci nebo z jiných důvodů směřujících proti jejich vůli, protože zrušení společné domácnosti v tomto případě není považováno za jejich projev vůle. Přiměřeně tedy nadále trvá domácí soužití, i přesto, že manželé žijí odděleně, ale udržují pravidelný kontakt a panuje mezi nimi soulad. Také oddělení manželů kvůli výkonu trestu odnětí svobody jednoho z nich není ve shodě

⁹⁷ Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 63

s ustanovením § 55 EheG, poněvadž zde chybí subjektivní znak projevu vůle žít odděleně⁹⁸.

Podle § 55 odst. 2 EheG je dána žalovanému manželovi možnost práva odporu pro případ, že žalující manžel zavinil rozvod sám nebo v převážné míře a žalovaného manžela by se rozvod dotkl stejně tvrdě jako žalujícího. Záleží na tom, do jaké míry převládají zájmy žalujícího na trvání manželství. Za této situace hrají zvláštní roli především trvání manželského soužití a trvání zrušení manželské domácnosti, blaho dětí, věk a zdravotní stav obou manželů⁹⁹. S ohledem na ekonomické zabezpečení manželů může se podle okolností v jednotlivých případech neúnosná tvrdost dotýkat též materiální povahy, při které je k časovému okamžiku rozvodu řešeno přitěžující zhoršení nároků na veřejnoprávní důchodové zabezpečení a vdovské zaopatření¹⁰⁰.

To ale nesouvisí s § 55 odst. 3 EheG, podle kterého lze manželství rozvést bez dalších předpokladů tehdy, jestli manželé aspoň již šest let nežijí ve společné domácnosti. V tomto případě podle judikatury jde o tzv. „absolutní důvod rozvodu“¹⁰¹, odpadá totiž zde jak možnost využít práva odporu žalovaného manžela, tak přezkoumání rozvratu manželství. Právo odporu podle § 55 odst. 2 EheG je z tohoto hlediska omezeno.

Je třeba zdůraznit, že při rozvodu po tříletém či šestiletém zrušení domácnosti je manžel, který na rozvodu nenese vinu a nepodal žádost o rozvod, zásadně v lepším postavení co se týče nároků na výživné, než u jiných důvodových rozvodů upravené v EheG. Výrok o zavinění v rozsudku má obzvlášť význam pro nárok na výživné manžela oproti druhému manželovi, který zrušení společné domácnosti nezavinil.

4.7 Shodný rozvod (§ 55a EheG)

Nejsnazší, nejlevnější a nejrychlejší způsob rozvodu je rozvod založený na oboustranné dohodě, nazývaný též jako shodný rozvod nebo rozvod po dohodě (einvernehmliche Scheidung). Zavedla ho novela manželského zákona z roku 1978. Do té doby podle zákona shodný rozvod neexistoval. K tomu, aby bylo manželství

⁹⁸ Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 64

⁹⁹ Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, str. 225

¹⁰⁰ „UU kann aber im Einzelfall die unzumutbare Härte auch heute materieller Natur sein, etwa bei einer gerade durch den Scheidungszeitpunkt ausgelösten gravierenden Verschlechterung der Anwartschaft auf öffentlich-rechtliche alter- oder Witwenversorgung (Berka L.: Scheidung und Scheidungsreform 2000, str. 64)

¹⁰¹ Schwimman M.: Familienrecht, str. 29

rozvedeno, bylo „zapotřebí“ žaloby, procesu a rozsudku. Přesto ale v praxi často docházelo k této formě rozvodu tak, že oba manželé před soudem prohlásili, že se oba z nějakých důvodů na rozvratu manželství podíleli. Manželství tedy bylo rozvedeno kvůli zavinění jednoho nebo částečného zavinění obou manželů.

Ustanovení § 55a EheG je vystavěno na principu rozvratu a principu dohody. V žádném případě se zde nepředpokládá zavinění jednoho z manželů. V současnosti představuje shodný rozvod nejčastější a nejvíce používaný způsob rozvodu manželství. Tak jako u nás spočívá tato varianta rozvodu pouze v úpravě porozvodových poměrů a soud se rozvratem manželství nezabývá.

Předpokladem úspěšného rozvodu po dohodě je splnění zákonných požadavků, které stanoví § 55a odst. 1 EheG: oba manželé s rozvodem souhlasí a podají společný návrh na rozvod u příslušného soudu, aspoň půl roku nežijí již ve společné domácnosti (tedy došlo ke zrušení společné domácnosti – Aufhebung der ehelichen Lebensgemeinschaft) a oba se doznají k nenapravitelnému rozvratu manželství, kterým se soud nebude zabývat. Společné soužití manželů již k časovému okamžiku může být zrušeno, např. je-li to v zájmu dětí či z bytové nouze¹⁰². V tomto případě není prvotním kritériem zrušení soužití založeného jen na pohlavním styku. Rozhodující je, že manželství postrádá svůj smysl. Rovněž dalším předpokladem je, že nejpozději před soudem musí být předloženy písemné dohody stran o určitých důsledcích rozvodu, zejména:

- a) dohoda o trvalém pobytu a péči společných dětí
- b) dohoda o výživném dětí,
- c) dohoda o výživném mezi manžely pro dobu po rozvodu
- d) dohoda o vypořádání manželského majetku – včetně bytu manželů a úspor našetřených za trvání manželství

ad a) Mají-li rozvádějící se manželé nezletilé děti, musí být tato dohoda uzavřena. Jaká ujednání je třeba uzavřít, vyplývá z toho, jak si rodiče navzájem upraví péči o dítě. Pokud je dítě svěřeno do péče jen jednoho z rodičů, je tím automaticky dán i jeho trvalý pobyt. Ovšem pokud je dítě svěřeno do společné, popř. střídavé péče rodičů, musí být

¹⁰² Rummel P.: Kommentar zum ABGB, str. 50

dohodnut i jeho trvalý pobyt. Co se týče práva na osobní styk s dítětem, mohou se manželé dohodnout tak, že úpravu provedou dodatečně. Následně pak v praxi dochází k častým porozvodovým sporům, je tedy vhodné věnovat se této záležitosti již při rozvodu samotném.

ad b) Jak už z názvu vyplývá, hlavním předpokladem u dohody o výživném dětí je, že o výši výživného rozhodnou rodiče samotní, nikoliv třetí osoba. Jestliže byl ustanoven kolizní kurátor, odpadá povinnost uzavřít tuto dohodu, protože by se pak jednalo o rozhodnutí závislé na třetí osobě, což by nenaplněovalo požadavky rozvodu po vzájemné dohodě.

Je nutné, aby obě výše uvedené dohody schválil opatrovnický soud. Ten ovšem nemůže do nich obsahově zasahovat, je oprávněn dohodu buď schválit, nebo zamítnout. V případě, že dohodu neschválí vůbec nebo jen částečně tak, že nedotčená ustanovení ponechá v platnosti, není možné manželství rozvést. Chybí-li dohody upravující rozdělení péče o děti nebo stanovení výživného dětí mohou být následně po rozvodu soudu předloženy.

ad c) Ohledně úpravy výživného mezi manžely nejsou manželé téměř ničím vázáni. Úprava těchto poměrů může být pro některého z nich zavazující, nebo opravňující, přičemž výše výživného může být upravena i bez ohledu na změnu okolností. Je dokonce i možné, aby se manželé dohodli na vzdání se vzájemných vyživovacích požadavků. Často se klade otázka, zda je morální striktně dodržovat dohodu upravující úplné vzdání se vyživovacích požadavků i v případě nezaviněné nouze. Názory na tuto záležitost jsou značně rozdílné. Celkově vzato by se ale taková dohoda mohla považovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem za nemorální, obzvláště za situace, pokud by toto požadoval ten z manželů, který způsobil rozvrat manželství vedoucí až k samotnému rozvodu manželství. Ve všech ostatních případech by pak neměla vina být směrodatným hodnocením pro posuzování nároku na výživné. Obě strany se přece dohodly ukončit manželství po vzájemné dohodě, tedy bez zjišťování příčin rozvratu a viny manželství a u toho by měly také zůstat.

ad d) Tato dohoda se vztahuje jen na rozdělení společně užívaného majetku (eheliche Verbrauchsvermögen), nikoli však již na např. finanční náhrady podle § 98 ABGB plynoucí z účasti na spolupráci na výdělku, ani z jiných vzájemných manželských dohod. Rozdělení majetku může obsahovat detailní úpravu vyrovnání nebo jen pouhé

souhlasné prohlášení o mimosoudním vyrovnání a oboustranném vzdání se majetkových nároků. Dispoziční svoboda stran je tedy omezena jen na morální stránku věci.

V ohledu na výživném mezi manžely po rozvodu a vypořádání manželského majetku postačí, prohlásí-li oba manželé, že mezi sebou netrvají na žádných majetkoprávních nárocích¹⁰³. Tyto dohody jsou narovnáním, které podléhá všeobecným smluvním pravidlům (neúčinnost při nezpůsobilosti k právním úkonům, rozpor s dobrými mravy, odporovatelnost kvůli nedostatku vůle). Neúplnost nebo neúčinnost tohoto rozvodového narovnání se nedotýká pravomocně vyřčeného rozvodu.

Rozhoduje-li soud v řízení o rozvodu manželství podle § 55a EheG, jde vždy o řízení nesporné, zatímco řízení o rozvodu kvůli těžkému prohřešku (§ 49), z ostatních důvodů podle § 50 – 52 a rozvod na základě zrušení společné domácnosti podle § 55 jsou vždy řízení sporná¹⁰⁴.

4.8 Princip rozvratu a princip zavinění

Jak už bylo uvedeno výše, jsou zásady rozvodu v rakouském právu stavěny na dvou myšlenkách: na principu rozvratu a principu zavinění. Nestojí vůči sobě navzájem v protikladu, naopak jde spíše ohledně rozvodových důvodů podle rakouského práva o kombinaci principu zavinění a rozvratu.

Princip zavinění je spatřován v těžkém, zaviněném prohřešku jednoho z manželů. Opravňuje manžela k podání žádosti o rozvod, pokud jeho partner ze zavinění tak hrubě porušil povinnosti vyplývající ze svazku manželského, že další společné soužití pro nevinného partnera se jeví jako nepřijatelné¹⁰⁵. Obhájci tohoto principu vycházejí z myšlenky, že ztroskotání manželství musí být jednomu z manželů vytýkané a že toto jeho chování vedoucí k rozvodu manželství může být v soudním řízení zjištěno. Jednomu z manželů je tedy přidělena vina za rozpad manželství. Podle § 60 odst. 1 EheG je-li manželství rozvedeno kvůli zavinění žalovaného manžele, je nutné jeho vinu uvést v rozsudku. Mají-li oba manželé nebo převážně jeden z nich vinu na

¹⁰³ Schwiman M.: Familienrecht, str. 24

¹⁰⁴ tamtéž

¹⁰⁵ „Das Verschuldenprinzip gestattet einem Partner das Scheidungsbegehren, weil der andere Teil die aus dem Eheverhältnis entspringenden Pflichten und aus Verschulden so grob verletzt hat, daß dem schuldlosen Partner das Zusammenleben nicht weiter zumutbar ist.“ (Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, str. 217)

rozvodu manželství, je třeba i toto v rozsudku vyslovit. Má-li být manželství rozvedeno na základě zrušení společné domácnosti podle § 55 a žalobce sám nebo převážně jen on zavinil rozvrat manželství, je nutné jeho vinu na návrh žalovaného v rozsudku vyslovit (§ 61 odst. 3). Výrok o vině na rozvodu manželství hraje významnou roli při stanovení výživného mezi manžely po rozvodu. Podle § 66 EheG manžel, který sám nebo převážně má vinu na rozvodu manželství, musí druhému z manželů, jemuž nevystačí příjmy z výdělečné činnosti a výnosy z majetku, poskytnout podle svých životních poměrů přiměřené výživné.

Podle principu rozvratu je soužití manželů ve skutečnosti tak hluboce rozvráceno, že obnovení podstaty manželství odpovídajícímu běžnému manželskému soužití nelze již očekávat¹⁰⁶. Rozvrat a jeho okolnosti však žádný z manželů nezpůsobil, ale manželství je rozvráceno, když je soužití z objektivního hlediska ukončeno a alespoň jednomu z manželů je to známo. Není zapotřebí, aby manželství bylo rozvráceno ve všech svých ohledech, postačí pouze ohled psychický. Pro zástupce principu rozvratu je rozhodující skutečnost, že manželství nadále nesplňuje své zákonné očekávání. Jinými slovy řečeno, oba manželé nemají zájem na trvání svého společného manželského soužití.

V čisté podobě je tento princip obsažen v § 55 odst. 1 EheG upravující rozvod manželství z důvodu zrušení společné domácnosti.

Rozvod je často v rakouské právní úpravě představován jako kompromis mezi principem zavinění a principem rozvratu. To dokládá např. § 55 EheG, který požaduje právě zavinění jako důvod rozvodu, obžalovaný může však zamítnutí žaloby dosáhnout tehdy, pokud prokáže, že žalobce sám nebo z převážné míry způsobil rozvrat manželství.¹⁰⁷

4.9 Pověření rodičů k péči o dítě

Právní úprava svěřování do výchovy není obsažena v ustanovení EheG, ale v ABGB (§ 177 až 177b), který byl novelizován pozměňovacím návrhem o právech

¹⁰⁶ Koziol, Welser: Grundriss des bürgerlichen Rechts, str. 217

¹⁰⁷ Schwind, „Verschulden als Scheidungsgrund, Zerrüttungsursache und Faktor im Scheidungsfolgerecht in ÖJZ 1983, 197

nezletilých osob (Kindschaftsrechts-Änderungsgesetz), s platností od 1. července 2001. Tento návrh nově umožnil svěřeni dítěte i do oboustranné péče (beidseitige Obsorge)¹⁰⁸.

Pojem oboustranná péče není zcela totožný s pojmem „společná péče“ nebo „společná výchova“. Zákodárce sice měl na mysli „společnou péči“, tedy že oba rodiče mají právo a povinnost o dítě pečovat. Ovšem tento výraz podle rakouských právních teoretiků směřuje spíše na nutně společné jednání obou rodičů. To podle jejich názoru není příliš vhodně vyjádřeno, jelikož každý z rodičů může sám vykonávat oprávnění a povinnosti spojená s péčí, lépe řečeno s rodičovskou odpovědností. Ačkoliv sice jde koneckonců o synonyma, je přesnější výraz „oboustranná péče“.

Oboustranná péče se neshoduje s termínem „společná péče“ nebo „společná výchova“, jak je známo z české právní úpravy. Pokud jsou rodiče pověřeni k oboustranné péči, nežijí nadále po rozvodu v jedné domácnosti a nepečují spolu o dítě. Jde o to, že rodiče i po rozvodu mají stejná práva a povinnosti ohledně péče o dítě, mohou si je ale pro dobu po rozvodu dohodou upravit. V tomto případě tedy dojde na straně jednoho rodiče k omezení rodičovské zodpovědnosti na určité záležitosti, což je velký rozdíl od české právní úpravy, kde rodičovská zodpovědnost i po rozvodu náleží oběma rodičům.

Podle § 177 odst. 1 ABGB je-li manželství rodičů nezletilých dětí rozvedeno, zrušeno nebo prohlášeno za neplatné, zůstává zachována péče obou rodičů. Rodiče však mohou soudu předložit – také při změně stávající úpravy – dohodu o pověření k péči, přičemž může být dohodnuto pověření jednoho rodiče samotného nebo pověření obou rodičů. V případě péče obou rodičů může být tato péče jednoho rodiče omezena na určité záležitosti¹⁰⁹. Pověření k péči si rodiče mohou sjednat tak, že:

- a) pouze jeden rodič bude pověřen výhradní péčí,
- b) jeden z rodičů bude pověřen veškerou péčí, zatímco péče druhého rodiče bude pouze částečná, tedy zaměřená jen na určité záležitosti (např. správa majetku určité hodnoty, školní vzdělávání, lékařské ošetření),

¹⁰⁸ Výraz „Obsorge“ neznamená doslova jen péče, výchova nebo starost, ale i rodičovská odpovědnost a opatrovnictví

¹⁰⁹ Wird die Ehe der Eltern eines mindejährigen ehelichen Kindes geschieden, aufgehoben oder für nichtig erklärt, so bleibt die Obsorge beider Eltern aufrecht. Sie können jedoch dem Gericht - auch in Abänderung einer bestehenden Regelung - eine Vereinbarung über die Betrauung mit der Obsorge vorlegen, wobei die Betrauung eines Elternteils auf bestimmte Angelegenheiten beschränkt sein.

c) oba rodiče budou pověřeni k veškeré péči¹¹⁰.

Aby mohli být oba rodiče pověřeni k oboustranné péči, předpokládá se, že rodiče budou schopni se dohodnout na všem důležitém ohledně záležitostí dítěte, nejen v době rozvodu, ale i v budoucnu. Jak je patrné z ustanovení § 177 odst. 1 ABGB, oboustranná péče rodičů zůstává zachována, pokud ani jeden z rozvádějících se rodičů nepodá návrh na výhradní pověření k péči. Nedohodnou-li se rodiče na společné péči, rozhodne soud o tom, kterému jedinému rodiči do budoucna bude dítě svěřeno. Dalším požadavkem je zánik manželství rozsudkem soudu a dohoda o hlavním místě pobytu dětí (Aufenthaltsvereinbarung).

Z § 177 odst. 1 nevyplývá, v jaké formě má být dohoda o pověření k péči sjednána. Může tedy tak být učiněno písemně, konkludentně nebo ústně, což je praktické, pokud je taková dohoda uzavírána před soudem.

Ustanovení § 177 odst. 2 blíže upravuje dohodu o hlavním pobytu dětí, pokud jsou ke společné výchově pověřeni oba rodiče. Rodiče musí, chtějí-li nadále zachovat plnou péči obou rodičů jako v případě platného manželství, během příslušné lhůty předložit soudu tuto dohodu. Soud jí schválí, pokud odpovídá blahu dítěte (Kindeswohl). Nedojde-li k takové dohodě v průběhu přiměřené lhůty po zániku manželství nebo neodpovídá-li blahu dítěte, musí soud rozhodnout o tom, kterému jedinému z rodičů je nutno do budoucna svěřit péči. Tato dohoda je rovněž vyžadována v případě, jestliže je dítě svěřeno do celkové péče jednoho rodiče a péče druhého rodiče je omezena jen na určité záležitosti. Zákonodárce tím chtěl zaručit pro dítě hlavní či tzv. „prvořadý domov“¹¹¹, poněvadž by bylo nepřijatelné, kdyby dítě pobývalo např. jeden týden u matky a druhý týden u otce. Rodič, u něhož má dítě hlavní pobyt, je pověřen celkovou péčí.

Pojmem hlavní místo pobytu (hauptsächlicher Aufenthalt) je třeba rozumět domácnost toho rodiče, kde je o dítě pečováno nebo domácnost, ve které se dítě po většinu svého každodenního života nachází. V dohodě není třeba uvádět adresu pobytu dítěte, ale je nutné v ní určit, zda dítě bude pobývat u otce nebo u matky. V dohodě rovněž může být upraven osobní styk dítěte s druhým rodičem. Určení, u kterého z rodičů bude dítě po rozvodu bydlet, je nutné i tehdy, pokud rodiče zatím žijí spolu,

¹¹⁰ Rummel P.: Kommentar zum ABGB – 1. Ergänzungsband zur dritte Auflage, str. 95

¹¹¹ Rummel P.: Kommentar zum ABGB – 1. Ergänzungsband zur dritte Auflage, str. 96

aby se do budoucna předešlo sporům týkající se této záležitosti. Dohodu o hlavním pobytu dětí je možné změnit, pokud bude odpovídat dobru dítěte.

Dohodu týkající se pověření k péči soud schválí, pokud neodporuje zákonu a odpovídá blahu dítěte. To platí jak pro dohody uzavřené mimosoudně a soudu oběma rodiči předložené, tak pro dohody uzavřené před soudem. Pokud jsou dohody nepřijatelné, tedy neodpovídají blahu dítěte a odporují zákonu, soud je z moci úřední zamítne (§ 177a).

Pověření k výhradní péči soud podle § 177a odst. 2 ABGB schválí, jsou-li oba rodiče po rozvodu manželství pověřeni ke společné péči a jeden z nich navrhne zrušení této společné péče. Takový návrh může být jedním z rodičů podán, aniž by uváděl důvod.

I rakouská právní úprava obsahuje kritéria, která soud zohledňuje, když se rozhoduje o pověření rodičů k péči. Z ustanovení § 177a ABGB nepřímo vyplývá princip kontinuity výchovy a opatrování. Výslovně je v § 177a odst. 2 uvedeno blaho dítěte. Podle něj se od rodiče, který bude pověřen k výhradní péči o dítě, očekává, že rodič vytvoří dítěti vhodné životní podmínky, bude jej vychovávat a pečovat o něj, vytvoří psychické a duševní prostředí, ve kterém se bude dítě cítit dobře a které prohloubí i emocionální vztahy mezi rodičem a dítětem¹¹². Malé děti bývají většinou svěřeny matkám. Není to ovšem všeobecným pravidlem, i zde se připouští výjimky. K dalším kritériím patří to, že není možné při pověření k výchově rozdělit od sebe sourozence tak, že jeden by pobýval u otce a druhý u matky. Byly by tím narušeny sourozenecké vztahy a jejich společné vyrůstání. Úprava výhradní péče jednoho z rodičů smí být změněna, jestliže je ohroženo blaho dítěte nebo ze zvlášť důležitých důvodů.

Pokud manželé žijí úplně odděleně, aniž by byli rozvedeni, vztahuje se podle § 177b ABGB úprava pověření k péči i na tyto případy. Konkrétně zde má zákonodárce na mysli situace, kdy k rozvodu může dojít podle § 55 ABGB, tedy že manželé nežijí spolu aspoň tři roky a manželství je natolik rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.

¹¹² Rummel P.: Kommentar zum ABGB – 1. Ergänzungsband zur dritte Auflage, str. 101

4.10 Výživné dětí po rozvodu rodičů

Obecnou právní úpravu vztahů mezi rodiči a dětmi obsahuje ABGB, na vyživovací povinnost se vztahuje ustanovení § 140 – 144 a § 166.

Právní úprava výživného dětí pro dobu po rozvodu je zakotvena v § 68a odst. 1 EheG. Ustanovení § 68a EheG bylo do manželského zákona zavedeno novelou z roku 1999 a týká se jak výživného dětí (odstavec 1), tak výživného mezi manžely (odstavec 2) pro dobu po rozvodu. Bývá často předmětem kritiky, protože upouští od principu zavinění¹¹³. § 68a odst. 1 EheG platí pro všechny možnosti rozvodu, tedy i pro shodný rozvod podle § 55a EheG. Má-li být manželství rozvedeno podle § 55a, je jedním z předpokladů to, aby soudu byla předložena dohoda o výživném dětí. Pokud ale tato dohoda chybí, použije se přiměřeně ustanovení § 68a odst. 1 ABGB.

Podle shora uvedeného ustanovení přísluší nárok na výživné tomu z manželů, který se nemůže na základě péče a výchovy společného dítěte s ohledem na jeho blaho sám živit. Druhý z manželů mu má tedy poskytnout výživné podle jeho životních potřeb, a to nezávisle na vině vedoucí k rozvodu¹¹⁴. Ten z manželů, kterému bude druhým placeno výživné na dítě, musí splňovat dvě podmínky. První z nich je péče a výchova společného dítěte. Záleží tedy na skutečném opatrování dítěte, ne na soudním pověření k péči a výchově¹¹⁵. Druhá podmínka spočívá v domněnce neúnosnosti rodiče se sám živit (Unzumutbarkeit der Selbsterhaltung). Neúnosnost sám se živit je předpokládána, pokud dítě nedosáhlo pět let¹¹⁶. Je-li dítě starší jak pěti let, domněnka neúnosnosti už neplatí. Nárok rodiče na výživné dítěte není sice vyloučen, ale rodič musí dokázat neúnosnost sám se živit, a pokud bylo výživné stanoveno soudem, je poté vždy určeno na další tři roky. Po uplynutí těchto tří let musí opět rodič pro uplatnění výživného nově prokazovat domněnku neúnosnosti sám se živit¹¹⁷. Výše výživného je určena podle životních potřeb rodiče pečující o dítě, a to rozhodnutím soudu podle §

¹¹³ Ferrari S., Hopf G.: Ehechtsreform in Österreich, str. 37

¹¹⁴ § 68a odst. 1, věta první: Soweit und solange einem geschiedenen Ehegatten auf Grund der Pflege und Erziehung eines gemeinsamen Kindes unter Berücksichtigung dessen Wohles nicht zugemutet werden kann, sich selbst zu erhalten, hat ihm der andere unabhängig vom Verschulden an der Scheidung Unterhalt nach dessen Lebensbedarf zu gewähren.

¹¹⁵ Feil E., Marent K.H.: Familienrecht: Kommentar, str. 551

¹¹⁶ § 68a odst.1, věta druhá: Die Unzumutbarkeit der Selbsterhaltung wird vermutet, solange das Kind das fünfte Lebensjahr noch nicht vollendet hat.

¹¹⁷ Ferrari S., Hopf G.: Ehechtsreform in Österreich, str. 45

68a odst. 1 věta třetí EheG nebo mohou manželé na základě § 80 uzavřít o výživném dohodu.

Na závěr této kapitoly o výživném bych se chtěla zmínit o zálohovaném výživném (Unterhaltvorschuss), které je upraveno v zákoně č. 451/1985 BGBI., über die Gewährung der Vorschüssen auf den Unterhalt der Kindern – Unterhaltvorschussgesetz (dále jen UVG). Zálohované výživné spočívá v tom, že pokud povinný rodič neplatí výživné, které mu bylo určeno soudním rozhodnutím nebo dohodou, může být nařízen výkon rozhodnutí. Nepodaří-li se takto zajistit výchovu a výživu, je možné podat návrh na zálohování výživného. Bližší předpoklady pro takovéto poskytnutí výživného jsou upraveny v § 2 – 4 UVG. Stát poskytne výživné oprávněné osobě, kterou je podle § 1 a 2 UVG dítě, s tím, že jej bude prostřednictvím svých úřadů vymáhat po dlužníkovi výživném (Unterhaltsschuldner) zpět. Zálohované výživné je stanoveno v měsíčních částkách, a to jako ekvivalent výše stanovené ve vynutitelném nároku (§ 5 UVG). O zálohách na výživném dle § 10 UVG rozhoduje opatrovnický soud. Poskytují se na dobu maximálně tří let (§ 18 odst. 1 UVG). Trvají-li i nadále předpoklady pro poskytování zálohovaného výživného, je nutné, aby před poskytnutím poslední dávky byl podán zástupcem dítěte návrh na poskytnutí výživného. Podle § 31 UVG je povinen k vymáhání výživného předseda vrchního zemského soudu, pokud dlužník sám neposkytuje žádné dávky, které by vedly ke splacení jeho dluhu. Je třeba zdůraznit, že zálohované výživné nespadá pod systém sociálního zabezpečení. Jak je již shora uvedeno, výkon je svěřen opatrovnickým soudům, které mají na starost řízení o poskytnutí dávky i vymáhání výživného na dlužníkovi výživného. Podobný zákon, ač o něm bylo již mnohokrát diskutováno, v českém právním řádu dosud chybí.

5 POROVNÁNÍ ROZVODOVOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A RAKOUSKU¹¹⁸

Rozvod je v naší společnosti běžnou záležitostí, s kterou má nějakou zkušenost téměř každý. Vývoj posledních desetiletí naznačuje, a údaje jak Českého statistického úřadu, tak Statistik Austria, to jen potvrzují, že přirozené vazby v rámci rodiny a zejména mezi manžely nejsou tak pevné jako dříve.

Obecně si dnes lidé již vybírají partnera s vědomím, že rozvodovost je – nejen u nás, ale i u našich jižních sousedů - nebývale vysoká, a proto do manželství již vstupují s tím, že v případě pozdějších neshod podají žádost o rozvod a společnost je nebude odsuzovat takovým způsobem, jak tomu bylo v minulosti. Mladé páry dnes do manželství nespěchají. Jak je podle současného trendu ve společnosti celkem patrné, mladí lidé žijí spolu a po delším společném soužití i mají děti, aniž by vstoupili do manželství. Důsledkem toho je i stoupající počet dětí narozených mimo manželství.

Počet uzavřených sňatků se v České republice z dlouhodobého hlediska nijak výrazně nemění. Roční průměr uzavřených manželství je přibližně 52 000. Rok 2007 byl z hlediska sňatečnosti výjimečný, bylo uzavřeno přes 57 000 manželství, a to především díky „atraktivnímu“ datu 7.7.2007. Jiná situace panuje v Rakousku, kde bylo v roce 2005 uzavřeno 39 153 manželství, tedy nejvíce od roku 2001, bohužel v dalších letech už lidé tak často do manželství nevstupovali a v roce 2007 bylo uzavřeno jen 35 996 manželství.

Co se rozvodovosti týče, je podle statistik vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v obou zemích téměř srovnatelný. Počet rozvodů se v České republice drží od roku 2005 na 31 000, v roce 2007 bylo rozvedeno 31 129 manželství. V Rakousku se za to samé období počet rozvodů nepatrně zvýšil. V roce 2005 bylo rozvedeno 19 453 manželství, zatím co v roce 2007 se tento počet zvýšil téměř o další tisíc rozvedených manželství. Je třeba podotknout, že rozvodovost na začátku 21. století byla v obou státech stejná (kolem 45 %) a postupem času se stále zvyšuje. Údaje rozvodovosti dosáhly v roce 2007 v České republice 48,7 %, u našich sousedů to nebylo o moc více, 49,5 %.

¹¹⁸ Veškeré číselné údaje byly převzaty z webových stránek Českého statistického úřadu a Statistik Austria

Manželství, jak jeho vznik, tak zánik, vždy stálo pod velkým vlivem církve. Zejména v Rakousku byl vždy postoj k rozvodu silně ovlivněn náboženským a etickým hlediskem. To, že dnes církev v oblasti rozvodového práva téměř už žádný vliv nemá, je patrné při výše uvedeném porovnání rozvodovosti v obou státech. V katolicky zaměřeném Rakousku, kde se téměř 74 % obyvatel hlásí ke katolické církvi, dosahuje rozvodovost téměř stejných údajů jako v České republice, ve které je 59 % obyvatel bez vyznání. V roce 2007 dosáhla rozvodovost v Rakousku 49,5 %, v České republice o necelé procento méně.

Rozvodovost sice stále jak v Rakousku, tak v České republice rok od roku mírně vstoupá. Jestli a kdy přesně přesáhne hranici 50 %, je těžké říci. Odhadem si dovoluji tvrdit, že tak za čtyři nebo pět let by rozvodovost v České republice mohla překonat hranici 50 %, v Rakousku možná i dříve. Tato ne příliš šťastná situace by mohla mít za následek, že sice lidé nadále budou žít spolu, aniž by vstoupili do manželství, aby se do budoucna eventuálně vyvarovali rozvodu a všech úskalí, která s ním souvisí.

6 ZÁVĚR

Česká republika a Rakousko byly v historii součástí jednoho státu. Politické vedení a zákonodárství společné pro všechny země rakouské monarchie ovlivňovaly po čtyři staletí poměry i v českých zemích. Jak na území Čech, tak Rakouska, bylo rodinné právo doménou katolické církve. Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811 prohlásil manželství za nerozlučitelné a rozvod nebyl možný.

V roce 1918 po konci I. světové války vzniklo na území bývalého Rakouska-Uherska několik samostatných států, mezi nimi i Československo a Rakousko. V Československu byl na základě recepční normy převzat dosavadní rakouský právní řád. Bylo ale nutné tento právní řád přizpůsobit podmínkám nově vzniklého demokratického státu. Dochází k novelizacím, přičemž právě mezi prvními je právě tzv. „manželská novela“ – zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým došlo ke sjednocení právní úpravy uzavírání manželství v českých zemích a na Slovensku. Nově je upravena rozluka, jakožto zrušení manželství za života obou manželů. V Rakousku byl rozvod zaveden až roku 1938, a to převzetím německého manželského zákona (EheG).

Zákon o rodině na rozdíl od rakouského manželského zákona uznává jako jediný důvod rozvodu tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství, kdy manželství je natolik rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Jiné důvody rozvodu manželství zákon nezná, ale rozlišuje mezi způsoby či variantami rozvodu, a to rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu a tzv. ztížený rozvod. Všechny tyto varianty musí splňovat podmínku kvalifikovaného rozvratu. Manželství nelze rozvést, pokud nenastal hluboký a trvalý rozvrat a lze očekávat obnovení manželského soužití.

Podle mého názoru je právní úprava rozvodu podle zákona o rodině poměrně v souladu s dnešní dobou a potřebami společnosti. Ani návrh připravovaného občanského zákoníku by se od současné právní úpravy rozvodu neměl výrazně lišit. Nová úprava by měla jen přesně vymezit, co se rozumí odděleným žitím manželů. Oddělené žití manželů v českém právním řádu nebylo dosud zakotveno a mělo by lépe řešit otázku práv a povinností manželů v „přechodném období“¹¹⁹.

¹¹⁹ Konsolidovaná verze návrhu občanského zákoníku
(<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&k=381&j=33&d=40461>)

Rakouská právní úprava rozvodu je vystavena na principu rozvratu a zavinění. Podle EheG může být manželství rozvedeno na základě dohody obou manželů nebo rozvodových důvodů. Důvody, na základě kterých lze manželství rozvést, jsou těžký prohřešek jednoho z manželů, chování jednoho z manželů zakládající se na duševní poruše, duševní nemoc, přenosná či odpor vzbuzující nemoc a zrušení společné domácnosti. Nejčastěji jsou manželství rozváděna po vzájemné dohodě. I v tomto případě se nejedná o tzv. konsensuální rozvod, uplatňuje se zde princip dohody a rozvratu.

Domnívám se, že četnost důvodů rozvodu v manželském zákoně je ze současného hlediska zbytečná a nemoderní v dnešní době, obzvláště jde-li o uplatňování principu rozvratu a zavinění nebo o zrušení manželství rozvodem z důvodu chování jednoho z manželů zakládající se na duševní poruše, duševní nebo přenosná či odpor vzbuzující nemoc podle § 50 až 52 EheG. Vždyť právní úprava důvodů rozvodu stará přes sedmdesát let nemůže v současném rozvodovém právu obstát. Dokazují to především i údaje rozvodovosti, kdy k rozvodům podle těchto citovaných ustanovení dochází velmi zřídka, zejména v celkovém porovnání rozvodů na základě ostatních důvodů, tedy podle § 49 a § 55 a § 55a. Dalším důkazem potvrzujícím, že současná rakouská právní úprava rozvodu je neaktuální, je i samotné zrušení manželského zákona v Německu v roce 1977¹²⁰, který byl koncem 30. let minulého století převzat do rakouského právního řádu. Na základě shora uvedených okolností lze vyvodit, že je potřebné manželský zákon novelizovat, aby odpovídal současným poměrům společnosti. De lege ferenda by mohla budoucí právní úprava rozvodu v Rakousku odstranit princip rozvratu a zavinění, ponechat úpravu rozvodu po vzájemné dohodě a jako obecný důvod rozvodu zavést rozvrat manželství (Scheitern).

Podle výše uvedených znaků úpravy rozvodů v obou státech lze usoudit, že právní úpravy rozvodu v České republice a v Rakousku se poměrně liší. Společné rysy vykazují úpravy shodného rozvodu v manželském zákoně a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu podle zákona o rodině. V obou případech je hlavním předpokladem, že manželství je rozvráceno. Pokud manželé předloží soudu příslušné dohody a splní zákonem stanovené podmínky, soud manželství rozvede, aniž by se příčinami rozvratu

¹²⁰ Rodinné právo, a zejména úprava rozvodu, bylo opět začleněno do občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB). Rozvodovými důvody podle § 1565 až 1567 je rozvrat manželství (Scheitern) a oddělené soužití manželů (Getrenntleben).

manželství zabýval. Tím je rozvodové řízení patřičně zjednodušeno a i časově zkráceno. I zde lze spatřit odlišnosti. Z procesního hlediska jde podle českého zákona vždy o sporné řízení, zatímco shodný rozvod podle rakouského zákona je vždy řízení nesporné. Zavedení rozvodu bez zjišťování příčin podle § 24a ZoR a shodného rozvodu podle § 55a EheG vystihují potřeby dnešní doby a společnosti. Zákonodárce tak ponechává vlastní rozhodnutí o rozvodu manželství na samotných manželech v případech, kdy je manželství očividně rozvráceno, a manželé jsou schopni se dohodnout na rozvodu. Mám za to, že ustanovení § 24a ZoR je ale důslednější než ustanovení § 55a EheG, a to z důvodu, že např. na rozdíl od rakouské úpravy požaduje český zákon o rodině, aby manželství trvalo minimálně rok. Tím se zákonodárce snaží zabránit vzniku jak unáhlených manželství, tak následně unáhlených rozvodů.

Co se týče právní úpravy poměrů nezletilých dětí v českém a rakouském právním řádu, jsem toho názoru, že česká právní úprava je důslednější. Uzavřou-li rodiče dohodu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu podle § 24a ZoR nebo rozhoduje-li o svěření dítěte do péče soud, tak nadále je oběma rodičům zachována rodičovská zodpovědnost. Ta naopak může být podle rakouského práva soudem nebo dohodou rodičů omezena.

Studiem předmětné problematiky jsem dospěla k názoru, že ačkoliv se obě země porovnáním právních úprav rozvodu od sebe více liší než shodují, lze nicméně v obou zemích vysledovat trend zvyšování rozvodovosti a oslabení vlivu církve v otázkách rozvodu manželství.

7 ZUSAMMENFASSUNG

Meine Arbeit beschäftigt sich mit den Voraussetzungen der Ehescheidung in der tschechischen und österreichischen rechtlichen Regelung. Ich habe die komparative und historische Methode benutzt.

Von historischen und geografischen Gründen sind die beide Staaten ähnlich und dafür werden die nationalen Regelungen der Ehescheidung in der Tschechischen Republik und in Österreich verglichen. Es soll in der Arbeit dargestellt werden, wie sich die Regelungen für die Ehescheidung in der Tschechischen Republik und in Österreich unterscheiden, aber auch übereinstimmen.

Die Ergebnisse der Arbeit finden sich in 5 Kapiteln, wobei einige Kapitel in folgenden Unterabschnitte geteilt sind. Im ersten Kapitel wird eine allgemeine Einführung gegeben.

Das zweite Kapitel beschreibt die historische Übersicht und ist in drei Teile untergegliedert, wobei im Unterabschnitt 1 dieses Kapitels die gemeinsame historische Entwicklung des Familienrecht bis zum Anfang des 20.Jh behandelt wird. Der Unterabschnitt 2 widmet sich das österreichische Scheidungsrecht nach dem Jahre 1938 und der Unterabschnitt 3 widmet sich das tschechische Scheidungsrecht nach dem Bildung der Tschechoslowakischen Republik.

Die folgenden zwei Kapitel analysieren das gleichzeitige tschechische und österreichische Ehescheidungsrecht, seine Gründe und Varianten, die Härterklausul, das Verschuldens- und Zerrütungsprinzip in Österreich, den Schutz der minderjährigen Kindern und Kinderobsorge nach Scheidung in der beiden nationalen Regelungen.

Nach EheG erfolgt die Ehescheidung auf Grund des Einvernehmens der Gatten oder wegen der Funktionsfehler der Ehe, sog. Scheidungsgründen, dh. schwere Eheverfehlung, auf geistiger Störung beruhende Ehewidrigkeiten, Geisteskrankheit, ansteckende oder ekellerregende Krankheit und Auflösung der häuslichen Gemeinschaft

. Die Ehe kann nach tschechischem Recht nur auf Grund des einzelnen Grunds geschieden werden, dh. die quailifizierte Zerrütung. Außerdem unterscheidet das Familiengesetz vier Variante der Scheidung. Es geht um die Scheidung mit der Feststellung der Scheidungsursachen, Scheidung ohne Feststellung der Scheidungsursachen und sg. erschwerte Scheidung.

Das fünfte Kapitel beschäftigt den Vergleich der Scheidungsquote und vergleicht, wie viele Eheschließungen und Scheidungen in der beiden Länder pro Jahr stattgefunden werden.

Die Ergebnisse der Arbeit sind im Kapitel 6 zusammengefasst. Das Vergleich zeigt die Unterschieden zwischen den nationalen Regelungen. Die österreichische rechtliche Regelung der Ehescheidung scheint sich nicht aktuell zu sein, weil das überwiegende Teil des Ehegesetzes immer aus dem Jahr 1938 gilt. Aus diesem Grund wird die neue Lösung für die Regelung der Scheidung vorgeschlagen. Zum Abschluss des Kapitels wird der Einfluss der Kirche auf die Ehescheidung behandelt.

8 PŘÍLOHY

Porovnání sňatků a rozvodů v číslech¹²¹

Tabulka č. 1: Česká republika

ROK	SŇATKY	ROZVODY	ROZVODOVOST (v %)
2001	52 374	31 586	45
2002	52 732	31 758	45,7
2003	48 943	32 824	46,1
2004	51 447	33 060	49,3
2005	51 829	31 288	47,3
2006	52 860	31 415	48,7
2007	57 157	31 129	48,7

Tabulka č. 2: Rakousko

ROK	SŇATKY	ROZVODY	ROZVODOVOST (v %)
2001	34 213	20 582	46
2002	36 570	19 018	45,2
2003	37 195	19 066	44
2004	38 528	19 590	46,1
2005	39 153	19 453	46,4
2006	36 923	20 336	48,9
2007	35 996	20 516	49,5

Tabulka č. 3: Rozvody v Rakousku podle jednotlivých paragrafů Ehegesetz¹²²

ROK	§ 49	§ 50 - 52	§ 55	§ 55a
2001	1066	208	791	18 517
2002	1148	204	965	17 601
2003	1055	173	985	16 853
2004	1011	146	973	17 460
2005	1075	184	973	17 221
2006	1197	208	1007	17 924
2007	1157	225	1002	18 132

¹²¹ Veškeré číselné údaje byly převzaty z webových stránek Českého statistického úřadu a Statistik Austria

¹²² § 49 - rozvod na základě těžkého prohřešku jednoho z manželů, § 50 až 52 - rozvod z ostatních důvodů, § 55 - rozvod kvůli zrušení společné domácnosti, § 55a - shodný rozvod

9 SEZNAM LITERATURY

- Bakalář E. a kol., „Rozvodová tematika a moderní psychologie“, Nakladatelství Karolinum, Praha 2006
- Berka L., „Scheidung und Scheidungsreform 2000“, WUV-Universitätsverlag, Wien 2000
- Bílý J., „Právní dějiny na území České republiky“, Linde, Praha 2003,
- Coester – Waltjen D.: „Familienrecht – Textausgabe mit ausführlichem Sachverzeichnis und einer Einführung von Dagmar Coester-Waltjen“, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 2004
- Černá P.: Rozvod, otcové a děti, Eurolex Bohemia, Praha 2001
- Deixler-Hübner A., „Scheidung, Ehe und Lebensgemeinschaft“, LexisNexis Verlag ARD Orac, Wien 2003
- Dvořáková Závodská J. a kol., „Manželství a rozvody – Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet“, Linde, Praha 2002
- Dvořáková Závodská J., Francová M., „Rozvody, rozchody a zánik partnerství“, Aspi, Praha 2008
- Feil E., Marent K.H., „Familienrecht: Kommentar“, Linde, Wien 2007
- Ferrari S., Hopf G., „Eherechtsreform in Österreich“, Manzsche Verlags- und Univeritätsbuchhandlung, Wien 2000
- Floßmann U., „Österreichische Privatsgeschichte“, Springer, Wien 2001, 4.Auflage

- Fritsch B., Maurer E., „Ehe und Scheidung auf österreichisch: ein Ratgeber in allen Fragen der Partnerschaft“, Juridica Verlag GmbH, Wien 1996, 4.Auflage
- Choděra O., „Partnerství, manželství a paragrafy“, Grada Publishing, Praha 2002
- Haderka J., „K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině“, Právní praxe, č. 6/1999
- Haderka J., „Ke vzniku a základním problémům novely zákona o rodině“, Právní praxe, č. 5/1998
- Holub M., Hyklová J., Nová H., „Zákon o rodině, komentář a předpisy souvisící“, Linde, Praha, 8.vydání.
- Hopf G., Kathrein G., „Eherecht, Kurzkomentar“, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2005
- Hrušáková M., Králíčková Z., „České rodinné právo“, Doplněk, Brno 2007, 3.vydání
- Jonáková I., „Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy“, Právo a rodina, č. 4/2008
- Jurčík R., „Praxe rozvodového řízení“, Rodinné právo, č. 7/99
- Kincl J., Urfus V., Skřejpek M., „Římské právo“, C.H.Beck, Praha 1997, 2.vydání
- Koziol H., Welser R., „Grundriss des bürgerlichen Rechts“, Band I, Manzsche Verlag- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2002, 12.Auflage

- Malý K. a kol., „Dějiny českého a československého práva do roku 1945“, Linde, Praha 2005, 3.vydání
- Olscher W., „Ehe, Scheidung und Finanzen“, Andreas Verlag, Salzburg 2001
- Plecítý Vl., „Zákon o rodině“, Eurounion, Praha 2007
- Plecítý Vl., Salač J., Skřejpek M., Šíma A., „Základy rodinného práva“, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2009
- Putzer P., „Rechtsgeschichte II – Privatrecht“, Facultas Verlags- und Buchhandlungs, Wien 2003
- Radvanová S., „Kurs občanského práva – Instituty práva rodinného“, C.H.Beck, Praha 1999
- Rummel P., „Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Band II, 4.Teil: EheG, KSCHG“, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2002, 3.Auflage
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého 1918 - 19, Státní tiskárna, Praha 1919
- Schwiman M., „Bürgerliches Recht: Familienrecht“, LexisNexis Verlag ARD Orac, Wien 2007
- Schwimman M., „Praxiskommentar zum ABGB“, Band I, LexisNexis Verlag ARD Orac, Wien 2005, 3.Auflage
- Veselá R. a kol., „Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy“, Eurolex Bohemia, Praha 2003

Internetové zdroje:

- [http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/7E002FD081/\\$File/tab05.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/7E002FD081/$File/tab05.pdf) (navštíveno dne 3.5.2009)
- [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/0E00307426/\\$File/14090805.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/0E00307426/$File/14090805.pdf) (navštíveno dne 3.5.2009)
- [http://www.czso.cz/csu/2001edicniplan.nsf/t/1300329CC7/\\$File/tab14.pdf](http://www.czso.cz/csu/2001edicniplan.nsf/t/1300329CC7/$File/tab14.pdf) (navštíveno dne 3.5.2009)
- <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> (navštíveno dne 3.5.2009)
- [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002F081C/\\$File/41100308.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002F081C/$File/41100308.pdf) (navštíveno dne 22.6.2009)
- http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bevoelkerung/scheidungen/index.html (navštíveno dne 3.5.2009)
- http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bevoelkerung/eheschliessungen/index.html (navštíveno dne 3.5.2009)
- http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bevoelkerung/volkszaehlungen/bevoelkerung_nach_demographischen_merkmalen/022894.html (navštíveno dne 22.6.2009)
- <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&k=381&j=33&d=40461> (navštíveno dne 9.6.2009)

KLÍČOVÁ SLOVA

V českém jazyce:

- rozvod
- komparace
- rakouské právo

V anglické jazyce:

- divorce
- comparison
- austrian law

Název diplomové práce v anglickém jazyce: Divorce assumptions in the czech and austrian law.